

DE
MILITAIRE SPECTATOR.

TIJDSCHRIFT

VOOR HET

NEDERLANDSCHE LEGER.

Exigeant plus de sacrifices et, par conséquent, plus de vertu que tous les autres états, l'état militaire est donc tout à la fois le plus honorable et le premier des états.

DESORDRELIERS, Morale Militaire.

HOOFD-REDACTEUR

J. C. van Rijnveld.

ZESTIENDE DEEL.

FEBRUARIJ 1848. — N°. 8.

BREDA,
BROESE & COMP.
—
1848.

*De uitgever verklaart
dat dit tijdschrift te haren
drukken is gedrukt en de
haren naam uitgegeven*

Breda den 14 Maart 1848

Broese & Comp.

WILLIAMS SPECIFIC

THOUGHT

THESE ARE THE

THESE ARE THE

THESE ARE THE

THESE ARE THE

THESE ARE THE

THESE ARE THE

THESE ARE THE

Militaire Spectator.

De MILITAIRE SPECTATOR verschijnt maandelijks in Nos. van 3 vellen druks; zoodat de Jaargang uit 36 vellen druks (behalve de bijvoegsels, die gratis geleverd worden) bestaat, en voor f 6,25, uitgenomen de platen en kaarten, welke afzonderlijk betaald worden; aan de respectieve geabonneerden wordt afgeleverd.

Men abonneert zich bij alle Post-directeuren en Boekhandelaren door het geheele Koninkrijk. Alle inzendingen voor dit Militaire Tijdschrift bestemd, geschieden vrachtfrij, aan de Uitgevers BROESE & COMP. te Breda, met het opschrift: voor den Militairen Spectator. Voor oorspronkelijke opstellen kan een vastgesteld honorarium gevorderd worden, te ontvangen bij de Uitgevers, na de verschijning van het 6de en 12de nummer. Het verlangen daartoe moet kenbaar gemaakt worden bij de inzending der opstellen.

BRIEVEN AAN MARIAS.

XXXIII.

INHOUD.

Eene verontschuldiging; de doornen kroon voor den publicist. — Hoop en verwachting der infanterie. — Het werk van den kapitein J. G. STRICKLAND, over de Nederlandsche veld-artillerie. — Nog iets over de marine-artillerie, in antwoord op de kritische aanmerkingen.

De geestige NICOLAAS, schrijver der *Salons*, in het Parijsche weekblad « *la Semaine*, » verstaat bij uitnemendheid de kunst, om nu en dan zijne lezers met een eenvoudig: « NICOLAAS lijdt aan het pootje; NICOLAAS heeft de vliegende jicht; of, NICOLAAS heeft de griep, » af te schepen, en ze eenige weken achtereen voor de deur van zijn gesloten *Salon* te laten gapen. Nauwelijks heb ik een' postdag laten voorbijgaan, zonder u te schrijven, of mij wordt van uwe zijde eenen zoogenoemden roffel toegediend. Maar vriend! ik was niet tegen de *griep* of *influenza* verzekerd, en heb dat maar al te zeer ondervonden; zelfs schijnt het, dat ik aan het Nederlandsche klimaat nog eens een dubbelen tol heb moeten betalen, terwijl het mij nog op dit oogenblik moeilijk valt de pen te voeren.

De publicist is een ongelukkig martelaar: de zetter en de *prote* zijn zijne gewone nachtmerriën. De eerste wordt voor elk verzuim bestraft, de tweede en derde laten hem zelfs op het ziekbed geen rust. De vraag « om copij, » wordt hem geregeld bij het ontwaken en inslapen gedaan, staat als het wandschrift bij het feestmaal in de gewijde geschiedenis, met gloeiende letters, in zijne droomen voor zijn oog, laat hem den geheelen dag geen rust. Even als EUGÈNE SUE zijnen wandelenden jood, het « *marche! marche!* » in den mond geeft, roept de vervelende zetter den publicist bij elke gelegenheid het nog vervelender drijfwoord: « *Schrijven! schrijven! ik moet copij hebben!* » toe.

Onder zoodanigen invloed, hoewel zwak en ontdaan van twaalf dagen uitdampen en streng dieet, schrijf ik u, voortgezweept door mijnen onverbiddelijken vervolger.

Aan bezoek van vrienden heeft het mij niet ontbroken, en langs dien weg vernam ik wat er al zoo in onze Nederlandsche militaire wereld gedaan, gedacht, gehoopt en gevreesd wordt. Van het eerste wist men mij niets te vertellen, wegens de eenvoudige reden, dat alles doodstil is; het ander is en blijft een vrij domein; doch de vrees teekent altijd eenige graden hooger dan de hoop, op de schaal der toekomst. En toch fluistert men elkander geheimzinnig in 't oor, dat er over eene nieuwe organisatie der infanterie ernstig gedacht wordt. Het zou, zegt men, iets zeer oorspronkelijks wezen, in verband staan met de nieuwere taktiek, en, zonder groote verhooging van kosten te veroorzaken, toch daarhenen leiden, dat ons defensie-vermogen er oneindig krachtiger door zoude worden, de moed en geest onzer infanterie er tevens grootelijks door zouden toenemen. Deze hoop alleen schijnt vele kundige en ervaren officieren de toekomst laghender te gemoet te doen zien. God geve dat zij niet moge teleur gesteld worden, omdat ik, waarde MARIAS! sedert eenigen tijd, met bezorgdheid de moedeloosheid van zoovelen heb gadeslagen. De oude organisatie, uit den bezuinigingskroes, als neêrplofsel opgehaald, is zóo defectueus, dat er geen officier meer bestaat, die niet overtuigd is, dat zij de oorlogsproef niet kan doorstaan. Mogt het den Minister gelukken, eenen krachtigen greep in het oude werktuig te doen, en de hoofdkracht van ons leger steviger gehalte te geven, geschikt om zich in tijden van nood uit te breiden, zonder het zijre inwendige stevigheid te doen verliezen, zijn naam zou er door vereeuwigd worden. *Amen!*

Op mijn ziekbed, werd ik verrast door een nieuw werk, dat, mijns inziens, *époque* moet maken bij het wapen der artillerie. Ik bedoel de:

Omschrijving van den verleden' en tegenwoordigen toestand der Nederlandsche veld-artillerie, zoowel hier te lande als in de Koloniën, met vermelding der aanleidingen en proeven die tot hare invoering hebben doen besluiten; alles naar echte bronnen verzameld en bewerkt

door G. J. STIELTJES, Kapitein der artillerie en Ridder der orde van den Nederlandschen Leeuw (1).

Ik heb dezen gewigtigen arbeid van den kundigen man, die reeds zooveel voor het wapen heeft gedaan, slechts kunnen doorloopen, doch heb er genoeg van gezien, om overtuigd te wezen dat de schrijver zich hoogstverdienstelijk bij zijne wapenbroeders gemaakt heeft.

Zonderling toch was het, dat wij bij vreemden moesten gaan, om den omvang van ons veld-artillerie-wezen eenigzins te leeren kennen. Ik spreek hier namelijk van die officieren, die niet bij dat gedeelte van het wapen dienden, en weinig in de gelegenheid waren om de veld-artillerie van nabij te zien. De Pruisische luitenant JACOB, die daarover eene niet onbelangrijke verhandeling voor zijne Deutsche wapenbroeders geschreven heeft, was zoo gelukkig geweest uit bronnen te putten, welke, helaas! voor anderen gesloten schenen.

De kapitein STIELTJES heeft, met de hem eigene volharding en nauwgezetheid, wel dien grondslag niet veronachtzaamd, maar hij heeft meer willen geven en juistere willen wezen, en daarom een oorspronkelijk plan ontworpen, dat met den vasten wil tot volledigheid, en met doorwrochte kennis is uitgewerkt.

Zoedoende heeft hij voor den ingewijde en ook voor den oningewijde, een volledig tafereel der Nederlandsche veld-artillerie, hier te lande en in de koloniën, ontwikkeld, dat doorspekt is met bijzonderheden, die slechts aan weinigen bekend zijn, en opgehelderd door vele tabellen en keurige lithographiën.

Ik wenschte tijd, gelegenheid, maar vooral een gezonder hoofd te hebben, om u dat tafereel meer aanschouwelijk te maken. Het werk is voor ons militaire wezen echter te gewigtig, om er zoo dadelijk af te stappen en daarom deel ik u het geheele voorberigt van den Schrijver mede, waaruit gij den omvang van zijnen nuttigen arbeid beter zult kunnen overzien.

« De omschrijving van den verleden en tegenwoordigen toestand onzer veld-artillerie, zal — wij hopen zulks — onzen wapenbroeders en krijgsmakkers niet ongevallig wezen, omdat wij de eerste zijn die dit onderwerp in zijnen geheelen omvang behandelen, en ons beijverd hebben het op eene wijze te doen kennen, geschikt om er een oordeel over te vellen.

(1) Te 's Gravenhage en te Amsterdam, bij de Gebroeders VAN CLEEF, 1848, in kl. 8°, 339 bladz.

« Veel is er reeds in tijd- en vlugschriften over het ligte materieel gezegd, doch of het meerendeel der lezers door al dit schrijven van de doelmatigheid er van overtuigd is, vermeenen wij te mogen betwijfelen; immers te oordeelen naar den hevigen toon, welken een groot getal officieren daarover aanceemt, schijnt het ons toe, dat ook thans, nu eene speciale kommissie de zaak onderzocht heeft, en over het algemeen voor de aanneming, behoudens eenige wijzigingen, gestemd schijnt, velen nog niet overtuigd zijn, en waarschijnlijk zullen zij, na kennis genomen te hebben van hetgeen wij er over zeggen, ook niet overtuigd worden.

« Wij eerbiedigen elks gevoelen en willen niemand het onze opdringen; de tijd alleen, gepaard met nog eene menigte wijzigingen, welke het gevolg zullen zijn der werkzaamheden van de kommissie, zal eindelijk deze veel besprokene zaak tot een gewenscht einde brengen; en eerst dan zal men zich verwonderen, hoe men er tegen heeft kunnen te velde trekken met eene vooringenomenheid, welke men bij den bedaarden artillerist niet zoude verwachten (1).

Na deze voorafpraak zij het ons vergund een woord te zeggen over het doel, dat wij ons hebben voorgesteld met de uitgave van dit werk. Wij hebben namelijk willen aantoonen, hoe de nederlandsche artillerie, van de 16^e eeuw tot heden, verschillende stelsels van geschut- en gewigts-verhoudingen enz. heeft aangenomen, en hoe zij steeds ten opzichte der zwaarte aan het spaansche stelsel gehecht bleef; immers toen de Oostenrijkers gedurende den zevenjarigen oorlog reeds hunne veldstukken op 120 maal den schietenden kogel bragten, kon GRIBEAUVAL in 1764, niet verder gaan, om zijne landslieden niet te zeer tegen zijn stelsel in te nemen, dan die verhouding op 150 te brengen; en wij bleven in 1773 daarin noch achterlijk, toen het stelsel *Creutznach* dit op 170 bepaalde (2), waarop het bijna tot heden bleef, niet-tegenstaande de generaals PARAVICINI DI CAPELLI en LIST (3) reeds in 1817 ligter geschut voorgesteld, en de Engelschen en Franschen het reeds lang aangenomen hebben, welke mogendheden even als de Pruisen en Spanjaarden ons zijn voorgegaan in het aannemen van geringer geschutladingen; DA MORLA zelfs wil op het $\frac{1}{5}$ of $\frac{1}{6}$ van het kogelgewicht gebragt hebben (4).

« Ook in de *Arithmetrische en geometrische praktycke der bos-schieterij enz.* van WILLEM CLAESZ van Utrecht, in 1644, uitgegeven te Rotterdam bij JAN WOLFFERT, vindt men op bladz. 32 het volgende tafeltje:

A	B	C	D	E
36	— 12	— 9	— 7	— 4000
24	— 8	— 6	— 5	— 2850
12	— 4	— 3	— $2\frac{1}{2}$	— 600
6	— 2	— 1	— $1\frac{1}{2}$	— 800
4	— $1\frac{1}{2}$	— $1\frac{1}{3}$	— 1	— 532

(1) Men leze vooral het vermeldde op bl. XII van het voorberigt van het werk van prins NAPOLÉON LOUIS BONAPARTE, *Études sur le passé et l'avenir de l'artillerie*. Paris 1846.

(2) *Mémoires d'artillerie*, page 13. *Contenant l'artillerie nouvelle ou les changemens faits dans l'artillerie française en 1763, etc.* Copenhague 1777. Dit werk bevelen wij in den tegenwoordigen tijd vooral ter lezing aan.

(3) Destijds luit.-kolonel.

(4) DA MORLA, *Lehrbuch der Artillerie-Wissenschaft, aus dem Spanischen von J. G. HÖTZER, Theil I, Band II, S. 425 en 426.* Leipz. 1796.

- waarin A het gewigt van den kogel,
 B » » der lading bij de proef,
 C » » der gewone lading,
 D » » van het stormschoten.
 E » » der vuurmonden voorstelt,

waaruit blijkt hoezeer onze voorouders ons in dit opzigt vooruit waren.

« Het stelsel van het jaar 1823, reeds in 1817 door eerstgenoemden generaal voorgesteld, deed ons de eerste mogendheid van het vaste land zijn, die het gribeauvalsche stelsel verliet om het engelsche aan te nemen, en wij waren de eersten, die op voorstel van den generaal LISR er het slagtoestel op toepasten en het de oorlogsproef deden doorstaan (1).

« Weder zijn wij de eersten die het tegenwoordig stelsel hebben ingevoerd, om de 12 R batterijen zoo ligt te maken en van zoo veel schoten te voorzien, dat zij door rijdende artillerie kunnen bediend, en door veld-artillerie met 6 paarden bespannen worden, zoo als in den loop van het werk wordt aangetoond.

« Ook ons koloniaal veld- en berggeschut is naar gelijke beginselen daargesteld als het nederlandsche, met afwijking van die deelen, welke de grondgesteldheid op Java noodzakelijk en wenschelijk maakte; terwijl het berggeschut de oorlogsproef gedurende vele jaren heeft doorstaan en er maar één gevoelen omtrent hetzelfde heerscht.

« Voor onze oorlogen op de Goudkust hebben wij, uit hoofde aldaar geene paarden noch lastdieren zijn, eene zeer eigenaardige inrigting van draagbaar geschut ingevoerd, dat in den veldtogt van 1838 volkomen heeft voldaan.

« Al deze onderscheidene artillerie-inrigtingen hebben wij in drie hoofdstukken omschreven, en wel het stelsel van 1823 in het I, dat van 1841 ligte koloniale in het II, en dat van 1842 ligte nederlandsche in het III hoofdstuk, beide laatste van de vinding van luit.-kol. DE BRUIN.

« Bij alle zijn de oorzaken, welke tot het aannemen er van hebben geleid, vermeld, alsmede de proeven er mede genomen, de voorstellen tot onderscheidene veranderingen door officieren van het korps gedaan, en de uitslag daarvan.

« In 7 bijlagen hebben wij eene menigte bijzonderheden omtrent de zamenstelling en organisatie der nederlandsche artillerie van 1814 tot 1823 doen kennen, (2) met vermelding van het getal voertuigen en munitien door de veld-batterijen medegevoerd, alsmede de inrigting der javaansche berg- en afrikaansche draagbare artillerie. Voorts de wijze van vervaardigen van wrijvingspijpjes, de inrigting en uitrusting der vijf mondigen 12 d^m . veldmortier, de inrigting der thans in proef zijnde trektuigen enz.

« In XXII tabellen komen alle mogelijke opgaven voor, betrekkelijk de afmetingen, gewigtsverhoudingen, trefkans enz. van het omschrevene geschut, met eene menigte nimmer door den druk bekend gemaakte bijzonderheden, omtrent kosten van aanmaak, graad van beweegbaarheid, enz.; terwijl eindelijk 14 platen het omschrevene materiëel in al zijne onderdeelen doen kennen.

(1) SCHAARBOEST, *Militair Zakboek*, bij de Gebroeders VAN CLIEF te 's Gravenhage, bl. 329.

(2) Voorbedachtelijk in onze tegenwoordige organisatie verzwegen.

Door het aanwijzen van elks aandeel in deze verschillende artillerie-hervormingen en het algemeen bekend maken der namen van alle officieren, die hebben medegewerkt of bijgedragen tot het verbeteren onzer artillerie, hebben wij getracht hunne werken voor vergetelheid te bewaren en hunne namen in eere te houden, en durven wij hopen, dat [daardoor het wapen bekend zal worden met de namen van veel achtenswaardige en verdienstelijke officieren, die al hunnen tijd en hunne kennis hebben besteed tot den roem van een wapen, dat steeds eene welverdiende vermaardheid heeft bezeten.

« Wij hopen dat deze onze arbeid met gelijke welwillendheid zal ontvangen worden, als die onzer handleidingen tot den batterij-bouw en pontonnier-wetenschappen ten deel viel. Daardoor zouden wij ons aangemoedigd vinden, om de volgende verrichtingen, welke uit de werkzaamheden der speciale commissie van onderzoek van het ligte veld-materiëel kunnen voortvloeijen, tot de finale invoering van dit materiëel, bij wijze van naschrift mede te deelen.

« Aan hen die hebben bijgedragen, om ons de noodige stof te leveren tot het kenbaar maken onzer veld-artillerie-inrigtingen, brengen wij bij deze onzen welmeeneuden dank, voor de moeite welke zij zich hebben gegeven, tot het helpen oprigten dezer zedelijke eerzuil voor allen, die tot den vooruitgang en luister van het wapen hebben medegewerkt.»

Hebt gij, waarde MARIAS, wel eens eene krasse recensie op eenige van uwe letterkundige brokstukken gelezen, terwijl gij ziek te bed laagt? Zoo niet, dan raadde ik u niet aan, er eene proeve van te nemen. Verbeeld u dezelfde gewaarwording als bij het opkomen van eene koude koorts, gevolgd door al hare trawanten! Het was mij toegedacht zoo iets te ondervinden; ik ongelukkige, die niet gewaarschuwd was, toen ik een boek opnam, met het voornemen om mijnen geest wat op te vrolijken door de eene of andere leerzame lectuur; doch ter zake:

In de maand Junij ll. deelde ik u eenige denkbeelden mede, nopens de oprigting van een vast korps marine-artillerie. De gegevens tot die mededeeling, had ik gevonden in eene briefwisseling over dat onderwerp, vele jaren vroeger (1830—1833) onderhouden met een' mijner vrienden, welke toenmaals aan de Schelde-oevers gedetacheerd was. De geruchten welke er nu eenigen tijd geleden rondgingen over dusdanig onderwerp, had mij aanleiding gegeven, er u over te schrijven.

Ik was er verre af van aan die denkbeelden den titel van *plan* of *ontwerp* te geven. Zij kwamen ook slechts in den vorm eener *causerie* voor, welke niet anders beoogde dan eene wisseling van denkbeelden uit te lokken.

Iemand die den eerbied voor den roem der vaderen met

den paplepel is ingegeven, die de zoon is van eenen zee-officier, wiens grootvader niet zonder onderscheiding de schout-bij-nachts-vlag voor Holland en Westfriesland gevoerd heeft, kon toch wel niet met voordacht iets opstellen en in het licht geven, dat nadeelig kon worden aan den roep van kennis en ervaring, waarop het korps zee-officiëren van onzen tijd, met zooveel regt aanspraak kan maken,

Wat ik alzoo over dat onderwerp schreef, was ter goeder trouw, en berustte op de overtuiging, dat het aanprijzen der oprigting van een vast korps zee-artillerie, mogt heeten in het voordeel onzer krijgsmarine te handelen.

Meermalen was ik eenige jaren geleden, in de gelegenheid oude ervaren zee-officiëren te hooren gewagen, dat hunne artillerie-zaken veel te wenschen lieten; dat de resultaten hunner schietoefeningen op de Schelde, de blijken droegen dat er nog veel haperde aan de geoefendheid der bemanning en aan de theoretische en praktische kennis der onder-officiëren; dat de kennis van het marine-geschutwezen geenszins denzelfden tred gehouden had met de groote vorderingen in de *nautique* wetenschap en andere hulpwetenschappen, welke onze zee-officiëren in de laatste 25 jaren gemaakt hebben.

Altijd in eene binnenstad gelegerd, was mij geene gelegenheid voorgekomen, om te kunnen opmaken dat de artillerie-wetenschap, en vooral de praktische geoefendheid der geschutbediening, het zoozeer gewenschte standpunt had bereikt. Tot mijne verontschuldiging diene, dat de resultaten daarvan nimmer zijn publiek gemaakt, zooals zulks bij de artillerie van het leger jaarlijks plaats heeft.

Overigens verkeerde ik in het denkbeeld, dat de Fransche zee-artillerie gewigtige diensten had bewezen; dat zij zeer nuttige verbeteringen in de wapening en in de behandeling der wapenen had ingevoerd; zoo zelfs, dat indien de Franschen in ervarenheid in de zeevaartkunde (in den uitgestrektesten zin van het woord genomen) en in de zee-taktiek voor de Engelschen moesten onderdoen, zij met hunne artillerie op deze verre het overwigt hadden.

Ziedaar, waarde *MARIAS*, de aanleiding tot de mededeeling mijner vlugtige denkbeelden over de oprigting van een vast korps zee-artillerie.

In het *Tijdschrift toegewijd aan het Zeewezen, onder redactie van J. C. PILAAR en J. M. OBREEN (Tweede reeks, Zevende deel, Zesde stuk)*, dat ik, hoewel als leek, echter altijd met veel genoegen en nut lees, vond ik een artikel (bladz. 424) gerigt tegen mijne denkbeelden.

De geëerde schrijver van dat artikel had zich voorgesteld te betoogen: « dat de oprigting van een korps marine-artil-

lerie nooit de voordeelen opleveren zou, die men verwacht, maar veeleer gepaard zou gaan met belangrijke nadeelen en ten slotte verderfelijk voor de marine zou wezen.»

Deze *thesis* laat de schrijver voorafgaan door de meening, dat, als de artillerie-officier ter goeder trouw is te werk gegaan in de aanprijzing van dat onderwerp van overweging, hij dan ook overtuigd moet wezen van de goede trouw des zee-officiërs in de bestrijding.

Deze gevolgtrekking kon niet juistere wezen; omdat de goede trouw op den voorgrond had gestaan, terwijl het weinige wat de *Spectator* vroeger over onze marine gezegd heeft, bij de aanhaling van historische feiten, bewijzen genoeg leveren van den eerbied en de hoogachting welke dit tijdschrift voor onze zeemagt koestert.

Met dezelfde goede trouw leg ik de verklaring af, dat het hier bedoelde vertoog mij overtuigd heeft, dat ik de artillerie-zaak van het zeewezen, noch goed gevat, noch goed begrepen heb.

De geachte schrijver heeft al de punten tot aanprijzing mijner vlugtige denkbeelden over dat onderwerp, zoodanig wederlegd, dat ik aan het slot zijner redenering, gul weg moest bekennen, dat ik op glad ijs, met stompe schaatsen gereden had, en dat de oprigting van een korps marine-artillerie, in den zin, zooals door mij bedoeld was, de voordeelen niet zoude opleveren die ik er in gezien had, ja zelfs gepaard zoude gaan met belangrijke nadeelen.

De gronden door den geëerden schrijver ontwikkeld, waren ook te overtuigend, om niet kordaat weg te verklaren dat ik misgetast had in de behandeling van het vraagstuk; en dat het dien schrijver slechts te doen is geweest om eene zoodanige verklaring uit te lokken, blijkt uit de moeite die hij zich heeft gegeven, om beknoptelijk aan te toonen, wat de eigenlijke dienst en den werkkring der bemanning van een oorlogsvaartuig is. De enkele sporen van geraaktheid, hier en daar in zijn betoog zichtbaar, verdwenen voor mij geheel, door de overtuiging, dat de door mij geprikkelde korpsgeest des schrijvers, voor 't minst die kleine voldoening verdiende.

Intusschen — en dat was voor mij eene kleine voldoening — zegt de schrijver reeds in zijnen aanhef: « Wij willen niet beweren dat het, in bijzondere omstandigheden, niet nuttig zou kunnen zijn, eenige artilleristen aan boord te plaatsen: integendeel, wij kunnen ons vrij wat gevallen voorstellen, waarin dit zeer doelmatig zou wezen.»

De schrijver die zoozeer gefoond had de zaak, waarvoor Zijn Edele ijverde, volkomen magtig te wezen, die zoovele sprekende bewijsgronden wist aan te voeren tot regtvaardiging

zijner ideeën, die geene neven-inzigten koesterde, toen hij mijne denkbeelden bestreed met de logica der ervaring, heeft derhalve geenszins het vraagstuk, noch hem die het opgeworpen had, in alle deelen veroordeeld; maar hij heeft er iets uit opgenomen, dat stoffe levert voor een nieuw vraagpunt, hetwelk voor de zeemagt belangrijk genoeg schijnt, omdat de ervaren zeeman er zelf van gewaagt.

Dat vraagpunt zou als volgt kunnen voorgesteld worden:

In welke omstandigheden zou het nuttig en doelmatig kunnen wezen, dat de oorlogschepen eenige artilleristen met zich voerden? Welken werkkring zouden deze artilleristen moeten hebben? In welke verhouding zouden zij tot de bemanning staan? Hoe en door wie zouden zij moeten aangevoerd worden? enz., enz.

Verviel nu bij mij geheel het denkbeeld der oprichting van een korps marine-artillerie, als integrerend gedeelte der scheepsbemanning in het algemeen, dan heeft de schrijver langs denzelfden weg, die mij het *concedo* op zijn betoog deed uitroepen, mij eenigzins in mijn vorig gevoelen versterkt, dat de artillerie de zeemagt hulp en bijstand zoude kunnen verleen.

Ik waag het niet weder op dat glatte ijs te treden, ofschoon ik dat onderwerp gaarne met den hierboven bedoelden geachten schrijver, op eene andere wijze had aangehouden, ter liefde van de wetenschap. Trouwens, geen mensch zou beter dan Zijn Edele die vraagpunten kunnen behandelen, juist omdat zijne bedoeling alleen geweest is om tot de overtuiging van mij en mijne lezers te spreken. Te eerder laat ik deze kwestie los, nu er in de *Verhandelingen en berigten betreffende het zeezezen en de zeevaartkunde, verzameld door de Heeren Jonkh. G. A. TINDAL en J. SWART, in het zevende deel, derde stuk* (nieuwe volgorde) op bladzijde 737 een ander schrijver is opgetreden, om tegen mijne denkbeelden te velde te trekken.

Bij den aanhef van dat artikel, waar de schrijver, gewag makende van het vertoog waarvan hiervan hierboven sprake was, zegt: «Die wederlegging is volledig en in zeer bescheiden en gematigde termen gesteld, en dit is ook inderdaad de toon dien men bij de wisseling van denkbeelden en gevoelens behoort te bezigen.» Bij dien aanhef — zeg ik — had ik verwacht nog meer gronden ontwikkeld te zien, welke de eerste schrijver welligt verzuimd had aan te voeren. En hoezeer ik geene behoefte gevoelde om meer overtuiging op te zamelen, om mijne dwaling te erkennen, maakte ik, hoewel niet lekker zijnde, in de voorbaat er mij een genoeg van, om den wetenschappelijken genadeslag te ontvangen.

Hoe deerlijk echter vond ik mij in mijne verwachting bedrogen; daar toch de vier bladzijden welke dit stukje innemen, een sprekend contrast opleveren met hetgeen in den aanhef gezegd wordt over den toon dien men bij de wisseling van denkbeelden en gevoelens behoort te bezigen.

De laatstbedoelde schrijver wijdt mijne vlugtige denkbeelden over een vast korps marine-artillerie, toe «aan bovenmatige, aan duizeling grenzende, eigenliefde en aan volslagen onbekendheid met de zaak,» en na zoo wat daarover gepraat te hebben, en na geheel in den meesterlijken toon vervallen te zijn, bewijst Zijn Edele niets wat de zaak betreft. Ik maakte, hoewel met een ziek hoofd, er de gevolgtrekking uit op, dat het gemoed des schrijvers wel veel met overdrevene eigenliefde moest vervuld wezen, om er de pen zóó van te doen overvloeijen.

Ik laat de beoordeeling van dat stukje aan de cordate onpartijdigheid van de zee-officieren over. Op mij heeft het den indruk gemaakt, dat de schrijver wel nimmer tot de bekentenis zou kunnen gebragt worden, dat Zijn Edele gedwaald heeft.

Eene enkele zinsnede heeft mijne aandacht, maar vooral mijne nieuwsgierigheid geprikkeld. Zij is deze:

«Wij wenschten ook gaarne iets mede te deelen over de *exercitie-rapporten*, om den *Spectator* te doen zien, met hoeveel vlugheid en juistheid de matrozen met het kanon vuren, hoe dikwerf zij het doel raken, hoe handig en fiks zij het kanon bedienen. De *Spectator* zou er van verwonderd zijn, indien hij het kon zien.»

Eilieve! waarom die rapporten niet medegedeeld, om der wille van de wetenschap? Ware het niet de kroon drukken op 't geen het tijdschrift van de Heeren PILAAR en OBREEN, met zooveel liefde voor waarheid en wetenschap, betoogd heeft? Zou de schrijver door de mededeeling dier rapporten, indien zij getuigden van alles wat Zijn Edele goeds van de scheepsbemanning zegt, niet allen twijfel, die hier en daar nog wel zal blijven bestaan, weggenomen hebben?

De schrijver zal welligt beweren, dat die rapporten tot de geheime stukken behooren; maar zou het dan niet te wenschen wezen, dat het geheimzinnige, dat zooveel goeds voor velen bedekt, worde opgeheven? Immers, de artillerie ziet er geen kwaad, integendeel een groot voordeel in voor de wetenschap en voor het onderhouden van een altijd noodzakelijke wedijver, dat de resultaten harer praktische oefeningen door den druk bekend gemaakt worden.

Daarenboven zou de artillerie een zeer groot nut uit die rapporten kunnen trekken voor onze kustverdediging; vooral

wanneer ze door de zee-officieren oordeelkundig toegelicht waren. Onze kustverdediging staat toch in het allernauwst verband met de kennis van de behandeling en de uitwerking van het scheepsgeschut, en ik vermeen mij gerechtigd te mogen verklaren, dat de artillerie-officieren waarlijk niet door eigen- of korpsingenomenheid zullen teruggehouden worden, om van hunne krijgsmakkers ter zee te leeren.

Ik stap volgaarne heen over de eerstoppwellende neiging, om het punt der « duizelingwekkende eigenliefde » speciaal te behandelen, ten einde niet in de schaduw te stellen mijnen opregten wensch, dat de laatstbedoelde schrijver door deze regelen moge genoopt worden eene publickmaking van de ter sprake gebragte exercitie-rapporten te provoceren. In de uiting van dien wensch, zal ZijnEdele toch geen duizelingwekkende eigenliefde kunnen ontwaren, en wanneer zij aanleiding tot « verwondering » of tot bewondering (vertrouwende dat het laatste eer dan het eerste zou te pas komen) gaven, geef ik de stellige verzekering, dat de *Spectator* niet in gebreke zou blijven, ze openlijk te doen kennen.

Ik had de vlag roijaal gestreken voor den goed gemeenden aanval van den eersten criticus, en zal ze, even als de pen, voor deze keer laten rusten.

DRIE KRIJGSKUNDIGE ONDERWERPEN VAN BLIJVENDE WAARDE.

II.

OVER DE KEUZE DER POSITIËN EN VAN DE ONDERSCHIEDENE KAMPEN.

Over de keuze der stellingen.

Men noemt *positie*, het terrein waarop een leger of een korps troepen, wat het ook wezen moge, zich plaatst en zich ophoudt, om te kamperen, bivouackeren, uit te rusten of slag te leveren.

Een zeer voornaam en gewigtig gedeelte der krijgskunst is gelegen in de keuze der stellingen. Met betrekking tot hare grootte, vereischt die keuze zoowel berekening, onderzinking, als militaire oogmaat (*coup d'œil*).

Het gewigt der stellingen bestaat daarin, dat men er door den vijand vangt of zijne ondernemingen verijdelt; dat men hem in zijne bewegingen hinderlijk is; dat men hem verdeelt en daarop vernielt; dat men hem verwijdert en van zijne magazijnen afscheidt; dat men bedreigt hetgeen voor hem van belang is te bewaren; dat men zich op zijne flanken of

in zijnen rug begeeft; dat men zich in staat stelt om hem gedurende zijne bewegingen aan te vallen, hem in bataille te ontmoet te gaan, en hem dit voorregt te benemen; dat men zich van de bronnen der rivier meester maakt, d. i.: van die positiën, welke de sleutels van al de andere zijn; het is door haar dat men zich tot den aanval vóór de hinderpalen stelt, en tot de verdediging er achter, en wel in een terrein waarin men met voordeel slaan kan. Eveneens bedriegt men, door middel der stellingen, den vijand omtrent de projecten die men ten uitvoer brengt; verzekert men de operatiën, die men den schijn heeft slechts voor te bereiden, of waarmede men zich niet schijnt bezig te houden; dekt men de punten, welke men bewaren wil; — 't is door de stellingen dat men zich voorzigtig gedraagt, ten opzichte der zoo dikwijls in den oorlog beslissende voordeelen van het terrein; dat men den vijand ontkomt, of hem voorkomt, door hem in marschen vooruit te zijn, of wel hem te noodzaken den omtrek van den boog te volgen, terwijl men er slechts de koorde van doorloopt, en eindelijk, dat men nimmer eene stelling bezet, zonder de overige stellingen die men achterevolgens zal kunnen nemen, goed te kennen met den noodigen tijd om zich derwaarts te begeven en er zich te vestigen. Geene stelling toch kan gezegd worden *goed* te wezen, bijaldien het mogelijk is eene betere er voor in de plaats te stellen. De stellingen kan men bij gevolg in *oorlogs-positiën* en *marsch-positiën* verdeelen.

De oorlogs-positiën bestaan in *aanvallende*, *verdedigende*, en *manoeuvre-positiën*.

De verdedigings-positiën bevatten de door kunst versterkte stellingen, die men *geretrancheerde kampen* noemt, en de alleen door de natuur versterkte stellingen.

De ontwikkeling van alles wat deze onderscheidene positiën betreft, zou intusschen voor ons bestek te wijdloopig zijn; wij zullen derhalve slechts kortelijk datgene onderzoeken, wat als het gewigtigste aan te merken is, en waarop bij de keuze der oorlogs- en marsch-positiën dient gelet te worden.

Met betrekking tot de eerste, en in zoo verre de omstandigheden en persoonlijke aangelegenheden zulks toelaten, dient:

1°. Het front eener stelling op eenen grooten afstand open te wezen; het tegenoverliggend terrein ten minste op de schootsverheid van het kanon te beheerschen, en het met moeite te kunnen naderen, gemakkelijk zijne verdediging te kunnen verzekeren, door alle naderings-punten met het kanon te kunnen bestrijken; voorts moeten de hinderpalen die er zich in kunnen bevinden, vooral als zij in bosschen bestaan, niet van dien aard zijn, dat zij in 's vijands handen kunnen

vallen, en een' aanval van hem begunstigen; de defensiva posten, of de tot dekking der achterzijde of de flanken noodige detachementen, mogen de armee niet te veel verzwakken noch vermoeijen; zooveel zulks mogelijk is, moet het front eener stelling door diep ingesneden beken of door eene ondoorwaadbare rivier gedekt zijn, ver genoeg, om zich met gemak, tegen de troepen die den doortogt er van zouden durven ondernemen, te bewegen, en digt genoeg in de nabijheid, om overal in tijds te kunnen komen; eindelijk dient men al de bewegingen die de vijandelijke troepen rondom de stelling zouden kunnen uitvoeren, te kunnen ontdekken, en diegenen verbergen, welken men zelf zou willen ten uitvoer brengen.

2°) De vleugels behooren zooveel mogelijk te leunen aan digte bosschen zonder bruikbare wegen; aan moerassen, aan bergen, aan rotsen, aan steilten, aan oorlogsplaatsen, aan steden, of aan eene rivier; en deze hinderpalen moeten van dien aard zijn, dat de vijand de stelling niet kan omtrekken zonder gezien te worden, of zonder eene beweging te maken, wier lange duur hem zou blootstellen, zonder hem kans te geven op eenig voordeel.

3°) Het front en de flanken moeten voor al de marschen die men zou wenschen uit te voeren, ten minste zóóveel gemakkelijke uitgangen aanbieden als er divisien zijn.

4°) De achterzijden moeten gemakkelijke toegangen aanbieden, of eenige geringe werken ze zoodanig kunnen maken, zoowel voor het marcheren der transporten en konvooijen, als voor de mogelijk noodzakelijke bewegingen der troepen.

5°) Om elkander onderling, zoowel bij dag als bij nacht, te kunnen bijstaan, mogen geen natuurlijke hindernissen de korpsen vaneenscheiden, en moeten zij onderling slechts de tusschenruimte hunner slagorde hebben.

6°) Eindelijk moet de positie voor de plaatsing der troepen en de welligt noodzakelijke manoeuvres, niet alleen geschikt zijn voor het soort, maar ook nog voor het aantal troepen dat ze bezetten moet, alsmede voor de onderscheidene oogmerken, welke men zich voorstellen kan, 't zij dat men op zich-zelf handelt, of dat de bewegingen van het korps troepen dat men kommandeert, in verband staan met die van eenige andere korpsen.

Betrekkelijk de *marsch-positie* moet men hoofdzakelijk acht geven, dat ze in eene gezonde plaats gekozen worde, dat is te zeggen: droog, in de nabijheid van water en hout, hetgeen de troepen verplicht zijn zich-zelfen te verschaffen, wijl het transport daarvan (hetwelk niet dan met de hand kan geschieden) altijd ongemakkelijk en zwaar is, en 't welk men, zoowel voor de krijgstuicht als voor der troepen gezond-

heid, onder hun bereik moet stellen. Het water moet, wat meer is, goed wezen; de bronnen in de omstreken van het kamp, voldoende voor al den tijd dien de troepen er in moeten verblijven, en de plaatsen die de levensmiddelen en fourages moeten leveren, niet verder dan een dagmarsch verwijderd. Ziedaar, ten opzichte der behoefte, de voorwerpen welke de aandacht vereischen van den officier die eene positie kiest.

De wijze van beoordeeling der voordeelen eener stelling met opzigt tot de levensbehoefte, is zeer eenvoudig, doordien men slechts de afstanden behoeft te vergelijken; en deze operatie heeft geen bezwaar. Van eenen anderen aard is het onderscheid der verschillende positiën ten opzichte van den oorlog. De schakeringen zijn in dit geval altijd veel gewigtiger dan gevoelig: de minste dwalingen kunnen ten deze zeer nadeelig wezen; maar, met eenige geschiktheid en wat theoretische en praktische kennis, bestaat er een bijna zeker middel, om eene stelling wél te beoordeelen; dat is: ze van alle kanten goed te beschouwen, en tot dat einde er van alle zijden naar toe te gaan en langs alle wegen weder te keeren; ze in haar geheel te doorloopen; bij alle beheerschende plaatsen stil te houden, en overal alles te bezigtigen wat onder bereik van het oog ligt; zich op het hoogst omringend punt te begeven; zich te overtuigen van de diepte der wateren en moerassen, welke ze omgeven of zich onder 't bereik bevinden; de ravijns die er van uitgaan en die er zich naar toe strekken, van haren oorsprong af te volgen; de bosschen te onderzoeken; zich omtrent den grond er van te verzekeren; op al de accidenten van het terrein eene algemeene betrekkelijke aandacht te vestigen; al de wegen te verkennen, enz.

De juiste en spoedige schatting der afstanden is alsmede gewigtig voor een officier van den staf bij de keuze eener stelling. Tot een zeker punt kan die bekwaamheid van den natuurlijken aanleg afhangen, nochtans is het in 't algemeen de uitvoering die deze bekwaamheid geeft en volmaakt. Om ze te verkrijgen, moet een officier van den staf zich aanhoudend oefenen afstanden op het oog te meten, en daartoe beginnen met afstanden die het naastbij zijn, alzoo voortgaande tot de verst afgelegene afstanden; al zijne togten, al zijne wandelingen moeten hem tot dat einde dienen. Door zooveel hij vermag de slotsom van al die beoordeelingen te verifiëren, zal hij zich gewinnen den verschillenden atmosfeer, de onderscheidene gedeelten van den dag, de ligging van het terrein en deszelfs voorkomen op te maken, en zelfs den afstand te beoordeelen waarop punten van elkander zijn, die hij niet naderen kan. Wat het terrein betreft dat men doorloopen kan, hiertoe is de pas van het paard, nadat men die be-

groot heeft, een eenvoudig, gemakkelijk en in gebruik zijnd middel; die van een man kan tenzelfden einde ook dienen; een gewoon voetganger moet 75 à 80 Ellen in eene minuut afleggen.

Door middel van zulke grondslagen, van deze gegevens, en de gewoonte van hetgeen tot het krijgswezen behoort, zal een officier met de keuze eener stelling belast, zich op eene nuttige wijze van zijne taak kwijten, en niets belangrijks in zijn rapport vergeten, naar hetwelk de generaal, zelfs vóór deze het terrein gezien heeft, in 't geval kan komen van een besluit te moeten nemen.

In het algemeen regelt men zijne legerplaatsen of stellingen overeenkomstig het verdere project of de voornemens die men hebben kan.

Wat de plaats aanbetreft, het is zeer gewichtig daaromtrent eene goede keus te doen. «In de ruimte van een vierhoek « van twee uren, zegt de Koning van Pruisen, kan men dik- « wijls tweehonderd stellingen nemen. Een generaal zal op « het eerst gezigt de meest voordeeligste weten te kiezen.»

Uit dien hoofde is het dienslig vooraf het terrein te doorloopen en te verkennen; vervolgens bepale men de linie van bataille, of het front van bandière voor het kamp, acht gevende op de juiste uitgestrektheid welke het moet beslaan. Als grondbeginsel is aangenomen, dat zich een troep in zijne orde van bataille legert; bijgevolg moet het terrein hetwelk de troep in de lengte inneemt, aan dit front gelijk wezen. In eenige zeldzame omstandigheden wijkt men van dezen regel af, hetzij om den bespieder te verschalken, door zich verre uit te strekken, en te doen gelooven dat men eene groote magt heeft, of door op verscheidene liniën te kamperen, wanneer het terrein hinderpalen oplevert; zulks gaat evenwel nimmer zonder zwaarigheid gepaard.

In het eerste geval, wanneer men eene te groote ruimte beslaat, kan het front overal niet wel bewaard worden, en zal het slecht verdedigd wezen. In het tweede hinderen de troepen elkander in hunne bewegingen, en men kan dan slechts een gedeelte zijner sterkte te gelijk laten handelen. Bij gevolg eene gezoude en drooge plaats veronderstellende, in de nabijheid van water, hout en voeding, met eene gemakkelijke gemeenschap voor de konvooijen en levensmiddelen, zal men zijne lijn van bataille bepalen, in voege dat hare flanken aanleunen, het front gedekt en de achterzijde verzekerd is; vervolgens zal men zijne troepen naar de plaatselijke aangelegenheid verdeelen, door ieder wapen een er voor eigenaardig terrein of slagveld aan te wijzen, nogtans zooveel mogelijk aan het front van iederen troep gelijk.

Wanneer men eene rivier voor zich heeft, draagt men zorg zich op een' vrij grooten afstand er van neêr te slaan, ten einde niet in zijn eigen leger door het vijandelijk vuur begroet te worden. Zijn er onder bereik van het geschut eenige beheerschende hoogten, zoo moet men die door eenige detachementen doen bezetten, ten einde de vijand er zich niet meester van make.

De stelling bepaald zijnde, houdt men zich bezig met de middelen tot hare versterking. Wanneer de flanken eene rivier of moerassen tot steunpunten hebben, zoo vervaardigt men dammen, ten einde het water op te houden en overstromingen te bewerkstelligen; wanneer het bosschen zijn, maakt men er verhakkingen in; zijn het daarentegen dorpen, dan stelt men ze in staat van tegenweer; kortom, men verschanst zijn kamp gedeeltelijk, of geheel en al, ten einde zich tegen alle verrassing te beveiligen.

VAN DE Onderscheidene Kampen.

Infanterie-kamp.

Nadat men eene stelling gekozen heeft, komt in aanmerking het traceren van het kamp, alsook het uitzetten van de posten van politie en veiligheid; de vestiging der troepen, het regelen van alles wat tot hun onderhoud noodig is, en eindelijk het gelijk en effen maken van de ontgravingen van het kamp, wanneer men het verlaat.

Al deze zaken behooren tot het vak van den officier van den staf.

Men noemt *een kamp traceren*, het opgeven van de plaatsen welke de onderscheidene korpsen er in moeten innemen; d. i. de liniën, welke zij moeten formeren, door hun steunpunt, zoowel links als regts, hunne tusschenruimten, hun front van bandière en hunne alignementen te bepalen.

Deze plaatsen, op welke de troepen des noods moeten strijden en waarvan de uitgestrektheid geëvenredigd moet wezen aan het getal korpsen en derzelver sterkte, verschillen echter naar aanleiding van den aard van het terrein en de soort van wapenen. In eene opene en vlakke landstreek moet de infanterie de kavallerie dekken, want de moeilijkste terreinen zijn allen even eigenaardig voor hare manier van strijden, en zij moeten alleen door de tusschenruimten bij de ordonnantiën voorgeschreven, afgescheiden wezen. Het terrein uitgezocht moetende worden, in voege dat het 't zijne bijdraagt tot de sterkte van de troepen die het bezetten, zoo moet de armee, naar gelang van hetzelve, op een of twee lijnen, met flank-brigaden, of zonder deze voorzorg kamperen.

Door eene gelijke gevolgtrekking moet het leger op ééne lijn kamperen, of wel de beweging van het terrein per bataillon, regiment, brigade of divisie volgen, ten einde de laagten te vermijden, en den rug of de kruin te bewaren; in dier voege echter, dat de tusschenruimten niet minder zijn dan de ordonnantie voorschrijft, en dat de kampen der bataillons nimmer in elkander loopen. De rechte lijn zal nogtans de verkieslijkste wezen, voor zooveel die namelijk mogelijk zij, aangezien zij het groote voordeel aanbiedt, dat men met een oogopslag kan overzien, wat er op de geheele linie voorvalt.

In alle geval moet de armée eene reserve hebben, die men achter de lijn plaatst, wanneer er slechts ééne is, of achter de lijnen wanneer er twee zijn, en wel op de meest geschikte plaats, om het achterste van het kamp te dekken, de meest bedreigde flanken te behoeden, en in tijds de linie bij te staan, wanneer zulks mogt noodig wezen.

Wat betreft den afstand van het eene kamp tot het ander, de ruimte die elk korps moet beslaan, en de tusschenruimten welke zich tusschen de liniën en tusschen de onderscheidene gedeelten eener zelfde lijn moeten bevinden, deze zijn bepaald door de artikelen van het provisionele reglement omtrent de dienst der troepen, weshalve wij daaraan slechts behoeven te herinneren.

Te dien aanzien zullen wij nog dit zeggen: dat de ruimte die een korps troepen beslaat, wanneer het gekampeerd, gebarrakeerd of gebivouacqueerd is, gelijk moet wezen aan zijn front in bataille.

De formatie der infanterie is op drie gelederen, die der kavallerie op twee.

Ieder infanterist in bataille beslaat 51 Ned. duimen; ieder kavallerist 102 d^m. Wanneer men dus een derde van een bataillon op de helft van de sterkte van 't eskadron door 51 d^m. of 102 d^m. vermenigvuldigt, en voor de infanterie de ruimte daarbij voegt welke ieder bataillon moet afscheiden, zoo zal men op die wijs het front van bandière van ieder korps bepalen.

Nog moeten wij aanmerken, dat iedere kolonne tenten eene halve kompagnie moet bevatten.

NB. Er zijn twee soorten van tenten, de oude welke 7 en 8 man, en de nieuwe die er 15 bevatten.

De kolonne tenten eener zelfde kompagnie, moeten door eene groote straat, waarvan de breedte verschillen kan, afgescheiden zijn; die van eene kompagnie tot eene andere, door kleine straten, welke altijd 2,8 El moeten hebben.

Dien ten gevolge zal men gevoelen, dat de breedte der groote straten afhangt van het getal manschappen 't welk de tenten of barakken der onderscheidene modellen bevatten, en hunne diepte van dit getal en van de sterkte der kompagnien.

De tusschenruimte van het eene bataillon tot het ander, en van het eene regiment tot het ander, is gelijk, zoo voor

de kampen als voor de troepen in bataille; op die wijze stelt men 13,15 Ellen tusschen de bataillons; 6,17 Ellen tusschen de regimenten kavallerie van dezelfde brigade; 20 Ellen tusschen iedere brigade.

Wanneer de kavallerie op de vleugels der infanterie kampeert, laat men tusschen de beide kampen 50 Ellen; wanneer de armée op twee liniën kampeert, moet men van het front de bandière van de eene lijn tot aan de andere, eene lengte van 300 Ellen hebben.

Met betrekking tot de diepte van het kamp, d. i. tot de tusschenruimten welke zich tusschen de onderscheidene liniën tenten of barakken waaruit 't bestaat, moeten bevinden, deze zijn in de instructie van het legeren der infanterie opgegeven.

Intusschen kan men zeggen, dat men tot het barakkeren van elk korps troepen, eene diepte van 250 Ellen noodig heeft, te weten:

- 1°. Voor hetgeen er voor het front wezen moet 150 El.
  - 2°. Wat er achter de tenten vereischt wordt, zonder de officiers-secreten mede te rekenen. . . 100 »
- 250 El.

Wanneer men daarbij voegt voor de diepte der kolonnen-tenten of barakken, van 37,19 El en 50,5 El (volgens de grootte der tenten of barakken en de sterkte der talrijkste kompagnien) zal men ontwaren, dat men, buiten en behalve de 40 Ellen die de officiers-secreten van het piquet kanonniers, werklieden en fourgons moeten afscheiden, op eene ruimte van 300 Ellen voor een infanterie-kamp zal moeten rekenen, want een kavallerie-kamp heeft niet meer dan de helft dezer ruimte achter de tenten of barakken der troepen noodig.

Kavallerie-kamp.

Het kamp van een eskadron verschilt van dat van een bataillon door de afmetingen; de vorm is gelijk. Daar de tenten de manschappen en tuigen moeten bevatten, zijn zij grooter en hebben gewoonlijk eene lengte van 4,55 Ellen op 1,95 breedte, en kunnen ieder 6 à 8 man bevatten.

Men kan een eskadron bij halve en kwart kompagnien kamperen; met kwart kompagnien kamperende, formeert het twee rijen tenten, waarvan de twee rijen van het centrum geaddosseerd, en door twee groote straten van de beide andere rijen, die naar haar toegekeerd staan, afgescheiden zijn. Men laat gewoonlijk eene kleine straat van 1 El tusschen de beide rijen tenten, die met het achterste gedeelte naar elkander toegekeerd zijn.

De straten zijn breder dan die der infanterie, opdat de paarden er op eene behoorlijke wijze in geplaatst kunnen worden.

De piquetten waar zij aan vastgesteld worden, hebben met de tenten een evenwijdig alignement, en zijn op den afstand van ten minste twee Ellen er van ingeslagen. De paarden beslaan 3 Ellen, en daar men tusschen hunne stuiten eene ruimte

van 2 andere Ellen laten moet, zoo volgt hieruit, dat de groote straten weinig minder dan 12 Ellen mogen hebben.

De paarden zijn met den halster vastgemaakt, met den kop gekeerd naar de zijde van den ingang der tent, en aan palen van 0,08 diameter en van 1,62 lang, ter diepte van 0,65 in den grond geslagen, vastgebonden.

Al de piquetpalen der paarden van eene en dezelfde tent, zijn stevig verbonden door hun boveinde, hetgeen het dubbel voordeel geeft, van ze in haren stand vast te houden, en de paarden te beletten de tenten niet zeer dicht te kunnen naderen.

Artillerie-kamp.

De plaats van 't artillerie-park, het militair transportwezen, de ambulance, wordt bepaald door den chef van den staf, en wel gewoonlijk op 200 Ellen achter de laatste lijn van 't kamp, echter altijd op eene door het kamp gedekte plaats, of die bijzonder bewaard wordt. Eveneens zal hij de plaats opgeven voor de marketenters, aan wie men niet vergunnen zal, zich in de steden, vlekken of dorpen, door het hoofdkwartier bezet, te vestigen. Somwijlen gebeurt het, dat men de marketenters, koop- en handwerkslieden, noch in het kamp, noch in de plaats waar zich het hoofdkwartier gevestigd heeft, toelaat; alsdan vestigt men ze op den weg zelve die naar 't kamp of het hoofdkwartier loopt, en de chef van den staf doet hun door den kommandant der gendarmerie het terrein aanwijzen, in voege dat iedere nering en hantering zijn kwartier heeft. Ofschoon de wijze van plaatsing der stukken, kaissons, wagens, enz., van het artillerie-park, uitsluitend tot het ressort der officieren van dat wapen behoort, belet dit niet, dat een chef van den staf in staat moet zijn om te beoordeelen of een artillerie-park naar behooren geplaatst is. Naar aanleiding van den generaal GASSENDI zullen wij zeggen:

1°. Dat men somwijlen een groot en een klein park formeert.

2°. Dat in het een en ander geval, de vuurmonden op de eerste lijn, bij kaliber afgescheiden, en het zwaarste op de regter hand moeten staan.

3°. Dat de kaissons der vuurmonden, die, volgens hun getal, op meer of minder rijen staan moeten, zich gelijkerwijze achter de respectieve stukken moeten bevinden.

4°. Dat de kaissons met infanterie-patronen, op het alignement der kaissons moeten staan.

5°. Dat het overblijvende kruid op karren, op de kaissons met patronen volgende, moeten geplaatst worden, edoch op eenen afstand die de kaissons in veiligheid stelt tegen de ongelukken die hen zouden kunnen overkomen.

6°. Dat de wagens met pionniers-gereedschappen achter de kaissons moeten gerangschikt worden.

Aanmerking. Er bestaat nogtans eene willekeurigheid met betrekking tot deze plaatsing, en deze is te moeilij-

ker te vermijden, wijl zij voortvloeit uit het onderscheid van stelsels en van het terrein, dat, bij gebrek aan breedte en diepte, dikwijls van de leerwijze doet afgaan.

Wat de keuze van 't terrein aangaat, welke nog veel belangrijker is ten opzichte van de hoedanigheid van den grond en de ligging, dan ten opzichte van deszelfs uigestrektheid, men moet vooral vermijden moerassige terreinen te verkiezen, alsook de turfgronden, welke de minste regen doorweekt, gelijk ook die plaatsen, die aan den voet van bergen gelegen of laag uit haren aard zijn, en door den regen geïnnundeerd kunnen worden.

Ten aanzien der wijze van parkeren, schrijft de generaal SENARMONT voor, onder aanbeveling dat men de plaatsen der afwezige voertuigen vakant moet laten, de houwitsers links van de stukken te plaatsen; achter ieder stuk en in de tweede rij volstrekt niet meer dan een dienstdoenden kaisson te zetten; van de andere kaissons eene derde rij, van de infanterie-kaissons eene vierde rij te formeren, en op de vijfde rij de wagens, reserve-affuiten, fourgons en smidswagens te plaatsen, wanneer men deze laatste niet behoeft aan te steken, wijl men ze in dat geval, onder den wind en op ten minste 100 Ellen van de kaissons plaatst. Maar hoe dikwerf verzet zich niet de plaatsgesteldheid tegen deze schikkingen, zonder nog te gewagen van die gevallen, waar het gebrek aan terrein noodzaakt het park in kolonne op den weg te laten, of van die, waar de omstandigheden verplichten eenige stukken aan het einde der parken te doen blijven.

7°. Dat het ponton-wezen op een der zijden van 't park geplaatst moet worden, en zelfs een afzonderlijk park moet formeren.

8°. Dat het paarden-park in de nabijheid en op een der zijden van de parken moet geplaatst worden; men tracht het nogtans niet verder dan op 80 ellen van de parken te verwijderen.

9°. Dat men 14 Ellen afstands late tusschen de rijen voertuigen, behalve voor de ponton-wagens, die er 32 hebben.

10°. Dat men 3,25 El late tusschen de achtereinden der wagens en de disselboomen van die welke achter hen in de groote parken volgen, en 4,55 El in de kleine parken late, ten einde de reparatiën te kunnen bewerkstelligen. Het schijnt dat deze ruimte altijd bepaald moet wezen door de noodige ruimte voor de grootste bespanningen. De stukken, kaissons en wagens gealigneerd moetende worden, en dit alignement steeds op het midden der groote raderen genomen wordende, zoo dient ten overvloede en volgens den generaal SENARMONT deze ruimte 9,75 El te wezen.

11°. Dat de schildwachten welke het park bewaken, elkander onderling moeten zien, en dat al de deelen van het park voor hen zichtbaar moeten zijn.

12°. Dat het korps artillerie somwijlen op een' afstand van 100 à 200 Ellen van het park af, kampeert, en dat men

het zoodanig tracht te plaatsen, dat het alles wat het park zou kunnen bedreigen, kan zien en des noods verdedigen.

Zoodanig is de algemeene aanwijzing der bijzonderheden, betrekkelijk de plaatsing van al de deelen eener gekampeerde of gebarakkeerde armee, volgens de gewone regels. Maar wanneer een generaal uit bijzondere consideratiën, er verandering in wilde toebrengen, en een front van bandière, dat meer of minder aanzienlijk dan dat zijner troepen was, wilde hebben, zoo zou hij onderscheidene middelen bezitten om daartoe te geraken.

Om zijn front te vermeerderen (ten ware hij zijne kampen wilde vermenigvuldigen) zou hij alleen de breedte der groote straten kunnen vermeerderen, en deze uitbreiding kan geen plaats hebben dan voor het kamp der infanterie; zij moet nimmer meer dan van een derde zijn, dewijl zelfs de basis die zijner formatie op twee gelederen is.

Wat de inkorting of vermindering van het front aangaat, zij kan op vierderlei wijze plaats hebben:

1°. Door de groote straten in te korten.

2°. Door op iedere kolonne tenten of barakken, kompagniesgewijze, in plaats van met halve kompagniën, te doen kamperen. — Door de kompagniën op eene enkele kolonne te doen kamperen, vermeerderd men natuurlijk de diepte van het kamp met het getal tenten of barakken, welke men aan iedere kolonne, door deze verdubbeling, toevoegt.

3°. Door deze beide middelen te vereenigen; en

4°. Door te kamperen met de eene helft der troepen naar voren en de andere helft naar achteren gekeerd.

Aldus een dubbel kamp formerende, zal men zijne diepte kunnen verminderen, door de keukens op den gewonen afstand der halve bataillons te plaatsen, en door de afstanden van de vijf rijen tenten of barakken, die achter de keukens moeten geplaatst worden, te verminderen; voor het overige zal aan de opgegevene regels niets veranderd worden.

Evenwel kan men niet meer dan eene divisie of brigade aldus laten kamperen.

Door het eerste dezer middelen evenredigt men de uitgestrektheid van het kamp naar gelang van het aantal rotten; door het tweede en derde kan men zich, door de kompagniën te verdubbelen, zes hoog in bataille stellen; men stelt zich dan in staat de helft zijner troepen op het front der bandière, en de andere helft op het achterste van het kamp te kunnen doen ageren, zonder op te houden het kamp door eene geheele linie te bezetten. Men vereenigt twee liniën in de ruimte eener enkele, en men bedriegt den vijand omtrent zijne sterkte.

Door het vierde middel bereikt men eveneens dit laatste doel, zonder zijne troepen te bewegen, door zich op het voorste en achterste gedeelte van het kamp, in staat van tegenweer te stellen.

SCHIETOEFENINGEN DER INFANTERIE, 1846.

(Lett. A.) GENERALE RECAPITULATIE van de resultaten der Schietoefeningen, bij de verschillende korpsen Infanterie, gedurende het jaar 1846.

VRIJWILLIGERS (5de Klasse.)

Afstand van de schijf in passen.	Aantal schoten.	VAN DE 100 SCHOTEN.							
		GETROFFEN.				Afgeweken van het vak 1,80, breed 0,5 El, waardoor de lengte en breedte van eenen man wordt voorgesteld.			
		De geheele schijf groot 2,30 El □	Het inf.-front hoog 1,80 breed 2,30 El.	De grootte van den man hoog 1,80 breed 0,50 El.	Het vak van 5 palm □	Links.	Rechts.	Voor en over.	Niet waargenomen.
50	41023	94,20	85,84	54,00	23,29	20,02	13,54	11,46	1,94
100	43600	85,53	71,29	33,51	11,21	20,32	21,80	21,78	4,45
150	52039	72,63	53,87	22,36	7,26	19,97	23,88	28,29	8,35
200	48607	68,77	45,56	17,53	5,28	21,09	22,92	31,37	117,8
250	29712	48,32	35,79	13,47	4,15	19,88	22,43	33,50	15,60
300	29580	38,59	27,29	9,87	3,17	19,80	20,42	36,10	19,28

(Lett. B.) RECAPITULATIE van het aantal slaghoedjes welke niet zijn ontploft, en van de ladingen welke na het ontploffen der slaghoedjes niet zijn afgegaan.

KORPSEN.	Getal schoten.	N ^o . 1. Het slaghoedje niet ontploft.	N ^o . 2. Het slaghoedje ontploft, doch het vuur niet aan de lading medegedeeld	VAN 100 SCHOTEN.		OORZAKEN WAARAAN HET WEIGEREN DER GEWEREN WORDT TOEGESCHREVEN.
				Van N ^o . 1.	Van N ^o . 2.	
Reg ^t . Grenadiers en Jagers.	27492	7	10	0,023	0,036	Het slaghoedje bij het opzetten niet be- hoorlijk aangedrukt, of wel het schoor- steentje verstopt. Idem. Sommige slaghoedjes pasten niet op het schoorsteentje of bevonden zich in slech- ten staat. De slaghoedjes waren vochtig, werden bij het opzetten niet behoorlijk aange- drukt, of wel het schoorsteentje was verstopt. De slaghoedjes bij het opzetten niet be- hoorlijk aangedrukt; wordende het niet ontbranden der lading toegeschreven aan de minder goede hoedanigheid van het kruid. De hoedjes waren niet goed gevuld of niet behoorlijk op het schoorsteentje geplaatst. Sommige hoedjes worden geoordeeld te wijd te zijn, of wel het schoorsteentje was verstopt.
1 ^{ste} Reg ^t . Infant.	22392	29	10	0,029	0,044	
2 ^{de} Id.	13178	7	10	0,046	0,063	
3 ^{de} Id.	34783	76	31	0,218	0,089	
4 ^{de} Id.	34726	23	31	0,066	0,089	
5 ^{de} Id.	27826	6	4	0,022	0,014	
6 ^{de} Id.	23263	8	8	0,032	0,032	
7 ^{de} Id.	18603	4	3	0,021	0,027	
8 ^{ste} Id.	31438	35	39	0,111	0,124	
Kol ^l . Werf-depôt.	8828	1	10	0,011	0,113	
TOTAAL	246363	196	138	0,079	0,064	
		334		0,143		

(Lett. C.) OVERZIGT van de bijzonderheden welke bij de schietoefeningen plaats hebben gehad.

KORPSEN.	Schoor- steentje geknapt.	Ladingen afgetrokken.	DEGRADATIEN AAN DE WAPENEN.	Aanmerkingen.
Reg ^t . Grenad ^s . en Jagers. 1 ^{ste} Regiment Infanterie.	1	3	Bij sommige geweren de voorlade, bij an- dere de lade in de ligging der staart- schroef gescheurd.	Het aftrekken der ladingen heeft moeten geschieden, omdat de patronen bij het laden niet behoorlijk waren uitgeschud. Het scheuren der ladingen, wordt toege- schreven aan het sterk stooten der ge- weren, hetgeen zoude ontstaan omdat de staartschroeven te kort zijn.
2 ^{de} Id.	1	1	"	De patroon was niet behoorlijk in den loop uitgeschud.
3 ^{de} Id.	1	1	Een loop beneden den middenband ge- sprongen.	Het knappen van het schoorsteentje wordt toegeschreven aan ene oude breuk. Het springen van den loop wordt toe- geschreven aan een kreek, welke zich ter plaatse bevond alwaar de loop ge- is sprongen.
4 ^{de} Id.	1	1	"	De reden van het knappen der schoor- steentjes niet medegedeeld.
5 ^{de} Id.	1	1	"	
6 ^{de} Id.	1	1	"	
7 ^{de} Id.	2	1	"	
8 ^{ste} Id.	1	1	"	
Koloniaal Werf-depôt.	1	1	"	Id. Id.

Let. D.)

OVERZIGT omtrent de kans van treffen met het Infanterie-geweer, opgemaakt uit de verkregen resultaten der Schietoefeningen in 1846.

Afstand op welken de schutters van een bepaalden graad van geoefendheid gevond hebben.	Aantal Manschappen in ieder' graad van geoefendheid bij het einde der schietoefeningen.						Middellijn van de verspreiding der schoten.		TREFFERS VAN 100 SCHOTEN OP DE ONDERSTAANDE AFSTANDEN IN EENE SCHIJF VAN:																							
	1841	1842	1843	1844	1845	1846	Op den afstand van 100 pas in Ellen.	In verhouding tot den afstand	A 2,50 EL IN HET VIERKANT.						B 2,50 EL BREED EN 1,80 EL HOOG.						C 0,50 EL BREED EN 1,80 EL HOOG.						D 0,50 IN HET VIERKANT.					
									50	100	150	200	250	300	50	100	150	200	250	300	50	100	150	200	250	300	50	100	150	200	250	300
50 Passcn.	4716	1431	1010	867	805	874	5,21	0,078	95,62 94	74	43	30	22	16	90,39 86	36	20	12	9,2	6,4	39,89 34	20	10	7,3	5,4	3,7	28,17 23	8,1	4,2	2,7	1,7	1,3
100 ———	3715	2917	1770	1293	1276	1111	3,19	0,043	90,58	87,33 86	83	36	27	19	100	74,84 71	42	28	20	15	81	38,07 34	18	12	8,9	5,9	31	15,07 11	5,9	3,7	2,4	1,9
150 ———	2000	2391	1728	1399	1687	1534	2,63	0,033	100	90,50	78,04 73	48	33	28	100	64,60	61,92 56	37	27	20	92	30,73	26,68 23	14	9,8	7,6	38	13	9,06 7,2	4,5	2,8	2,3
200 ———	478	1640	1607	1333	1437	1321	2,28	0,039	100	100	67,68	71,11 69	51	40	100	48,48	32,83 46	34	26	100	50	27	21,43 18	12	9,7	43	14	8,4	6,81 5,2	3,6	2,3	
250 ———	118	989	1113	933	890	1300	2,02	0,027	100	100	64,88 48	65	37	100	99	39,75	48,85 36	27	100	51	29	19	13	9,9	47	17	9,4	5,8	4,1 5,41	2,8	2,8	
300 ———	29	853	1236	1173	813	1002	1,76	0,023	100	100	41,16	58,07 39	50	37	100	99	30,82	43,84 27	100	50	28	18	13	15,63 9,8	46	17	9,5	5,9	4,2 3,56	6,19 3,1	2,13	
1e en 2e klasse.				2422	2789	3627																										
TOTAAL	1846					10989			99	96	79	56	43	33	99	89	60	41	30	23	93	43	24	16	11,3	8,6	41	14	8,2	4,9	3,3	2,6
	1845				9689			99	95	78	54	37	32	98	88	60	44	30	23	93	47	26	16,9	11,7	10,3	43	13	8,2	5,3	3,7	2,8	
	1844			9844				99	96	76	53	40	31	99	91	63	44	32	24	90	44	26	17	12	9,3	42	13	8,2	5,2	3,7	2,7	
	1843		8464					99	90	69	49	36	28	98	84	56	39	28	21	88	42	24	17	11	7,7	31	11	6,9	3,7	2,6	1,9	
	1842	10423						99	88	66	46	34	26	98	79	52	36	26	20	86	43	24	16	11	7,9	34	12	6,5	4,2	2,9	2,2	
	1841	11036						87	74	49	33	24	18	93	61	37	23	17	13	70	31	16	11	7,3	3	24	8,5	4,4	2,8	2,1	1,5	

(Lett. E.)

AANTEEKENING van het aantal treffers van 100 schoten, op eene schijf hoog 2,5, breed 10 Ellen, door een peloton op twee gelederen, in drie verschillende opstellingen geplaatst, waarbij de gelederen afwisselend met scherpe en losse patronen hebben geschoten.

Afstand in passen.	KORPSEN.	AANTAL TREFFERS VAN 100 SCHOTEN.						Aanmerkingen.
		De grootste manschappen in het 1ste, de kleinste in het 2de gelid.		De kleinste manschappen in het 1ste, de grootste in het 2de gelid.		Rotswijze volgens de grootte.		
		Kavallerie- front.	Infanterie- front.	Kavallerie- front.	Infanterie- front.	Kavallerie- front.	Infanterie- front.	
100	1 ^{ste} Reg ^t . Infanterie.	86,49	55,40	95,95	81,08	79,73	64,86	
	3 ^{de} Id.	75,23	63,08	74,48	57,59	71,96	58,41	
	4 ^{de} Id.	96,87	65,62	100,00	84,37	93,75	71,87	
	5 ^{de} Id.	82,85	64,09	85,90	64,82			
	Gemiddeld.	85,36	62,05	89,08	71,96	81,81	63,04	
200	1 ^{ste} Reg ^t . Infanterie.	62,16	50,00	62,16	48,65	68,92	54,05	
	3 ^{de} Id.	66,12	53,97	66,98	50,46	59,34	45,32	
	Gemiddeld.	64,14	51,98	61,57	49,55	64,13	49,68	
300	1 ^{ste} Reg ^t . Infanterie.	37,84	35,14	37,84	29,73	27,03	20,27	
	3 ^{de} Id.	50,00	42,27	42,36	25,29	36,99	28,04	
	Gemiddeld.	43,92	38,70	40,10	27,51	32,01	24,15	

(Lett. F.)

AANTEEKENING van het aantal treffers van 100 schoten, op eene schijf hoog 2,5, lang 10 Ellen, door een peloton op twee gelederen, in drie verschillende opstellingen geplaatst, waarbij de gelederen beide met scherpe patronen hebben geschoten.

Afstand in passen.	KORPSEN.	AANTAL TREFFERS VAN 100 SCHOTEN.						Aanmerkingen.
		De grootste manschappen in het 1ste, de kleinste in het 2de gelid.		De kleinste manschappen in het 1ste, de grootste in het 2de gelid.		Rotswijze volgens de grootte.		
		Kavallerie- front.	Infanterie- front.	Kavallerie- front.	Infanterie- front.	Kavallerie- front.	Infanterie- front.	
100	1 ^{ste} Reg ^t . Infanterie.	87,50	62,50	85,94	68,75	92,19	78,12	
	3 ^{de} Id.	61,21	47,66	69,16	54,67	58,41	45,73	
	4 ^{de} Id.	100,00	84,37	100,00	90,62	96,87	90,62	
	5 ^{de} Id.	86,04	65,99	83,17	66,28			
	Gemiddeld.	83,68	65,13	83,07	70,08	82,49	71,49	
200	1 ^{ste} Reg ^t . Infanterie.	60,81	37,83	60,81	47,29	58,11	44,59	
	3 ^{de} Id.	51,87	40,42	56,07	42,05	53,50	40,42	
	Gemiddeld.	56,34	39,12	58,44	44,67	55,80	42,50	
300	1 ^{ste} Reg ^t . Infanterie.	36,35	31,08	36,35	27,03	36,35	31,08	
	3 ^{de} Id.	33,74	23,17	30,49	21,13	38,61	31,30	
	Gemiddeld.	35,04	27,12	48,42	24,13	37,48	31,19	

EENE BIJDRAGE

VOOR DE KRIJGSGESCHIEDENIS VAN DE NEDERLANDSCHE
OOST-INDISCHE BEZITTINGEN.

UITTREKSEL UIT EENEN PARTICULIEREN BRIEF UIT
MAKASSAR, GESCHREVEN IN 1839.

1 October. — Ziedaar een langen tijd verloopen sedert mijnen vorigen brief; maar ik had ook met der daad u niets bijzonders te verhalen, of ik had u moeten vermoeyen met het berigt mijner dagelijksche bezigheden, waaraan gij weinig zoudt gehad hebben. Thans, gelukkig, is het anders gesteld; er valt iets mede te deelen, iets dat altijd een levendig belang moet inboezemen aan een jong officier, die van begeerte blaakt om het eentoonig garnizoensleven te verwisselen met een leven meer met zijnen stand overeenkomende. Ik bedoel natuurlijk het te velde trekken; want er bestaat alle waarschijnlijkheid dat het spoedig daartoe komen zal. Voor eenige dagen, namelijk, is hier de tijding ontvangen van oproerige bewegingen, of althans van vijandelijk betoon tegen het gouvernement, en wel onder de bevolking van het regentschap Segeri, een gedeelte onzer meer noordelijke bezittingen uitmakende, op ongeveer 60 à 70 palen afstands van Makassar. 't Is nog wel tot geen' openbaren opstand gekomen, maar alles doet vermoeden dat er een oorlog ophanden is. De gouverneur, met den kapitein der artillerie POMPE, en den kapitein der infanterie BLONDEAU, zijn vertrokken om de zaken van nabij te onderzoeken, en, des noodig, een geschikt punt te kiezen, waar men een fort zou kunnen bouwen, ten einde den voortgang van den opstand, die nog slechts in zijne geboorte is, te beteugelen en te bedwingen. Algemeen gelooft men dat het den gouverneur niet gelukken zal aan de beweging door zachte middelen een einde te maken, zoodat eene expeditie wel noodig zal zijn, en dan zal ik waarschijnlijk met eenige stukken geschut te velde moeten trekken.

Ik behoef u niet te zeggen, dat al de officieren van het garnizoen, in afwachting van de terugkomst van den gouverneur en der beide kapiteinen, allerlei gissingen maken uopens 't geen gebeuren zal; ieder stelt vast of vleit zich er mede, dat een oorlog ophanden is, zoodat in ieder's mond eene expeditie alreeds eene uitgemaakte zaak is; ieder verwacht het zóó zeker, dat er reeds geschil, zelfs eene vrij sterke verdeeldheid is ontstaan, omtrent de keuze van het personeel dat de kommandant te velde zal zenden. Er zijn hier nog eenige eerste luitenanten der infanterie, oudgedienden, die reeds den oorlog in 1834 hebben medegemaakt, en die bijgevolg beweren het meeste regt te hebben om het garnizoen te verlaten, aangezien zij de meeste ondervinding hebben; wij, jonge lieden, vermeenen daarentegen de voorkeur te verdienen, als meer bestand tegen de bezwaren van eenen veldtocht, en dat de beurt nu aan ons is, om in den oorlog te debuteren.

Den 5^{den}, des avonds. — De gouverneur met de kapiteins POMPE en BLONDEAU zijn teruggekomen. Ten aanzien der zaken

van Segeri is niets stelligs uitgelekt. Mijn kapitein zegt mij, dat hij het plan van een fort getraceerd heeft aan den oever van de rivier Segeri, en zich nopens de middelen om het te bouwen heeft verstaan met ARO-MEDALLI en Krain PANKEJENA, twee regenten van ons gouvernement in de opgestane landstreek, alwaar de opstandelingen eenige kampongs of dorpen hebben in brand gestoken. Voor het overige spreekt hij slechts in algemeene en zeer onbepaalde bewoordingen over den staat van zaken; na eenige brandstichtingen zouden de rebellen teruggetrokken zijn, toen zij toebereidselen tot het bouwen van een fort zagen maken; men mogt hopen dat zij het daarbij zouden laten, en zij zich niet op nieuw zouden durven vertoonen; anders zouden de bedreigingen van het gouvernement wel volstaan om hen in toom te houden, enz.

Den 6^{den} November. Er is eene maand verloopen sedert ik dezen brief begon; maar ik ben in dien tijd afwezend geweest; ik ben te Segeri geweest; ben te velde getrokken, heb mijne eerste proef in den oorlog gedaan, en nu sedert den 4sten November ben ik weder gezond en wel in mijn garnizoen te Makassar terug. Ik begin derhalve met u omtrent mij gerust te stellen, zoodat ge nu onbezorgd de bijzonderheden kunt volgen. Men wint er altijd bij, met de gebeurtenissen van eenen veldtocht eerst na zijn' afloop te verhalen, en gij kunt mij thans stap voor stap nagaan, zonder eenigzins des vijands kogels en lansen te duchten. Maar hoe nu mijn verhaal aan te vangen? Mijn hoofd is zoo vol van geheel nieuwe herinneringen! de denkbeelden volgen in mijn geest, nog geheel vervuld van de bekomen indrukken, elkander zóó snel op, verdringen elkaer zóózeer, de jongste tooneelen werken zoo verward op mijne verbeelding, dat ik schier geen middel vind, om dien chaos van verschillende gewaarwordingen te ontwarren, om eenige orde te brengen in het verhaal van den roemrijken, hoewel korten veldtocht, 't welk ik u thans wil doen. Ik zal intusschen mijn best doen, en het verhaal weder opvatten daár waar ik het afgebroken heb, om ten strijde te trekken.

Den 7^{den} October dan was ik den ganschen morgen in het arsenaal werkzaam geweest, toen zich eensklaps het gerucht verbreidde, dat de Gouverneur zeer verontrustende berigten uit Segeri ontvangen had; de opstandelingen hadden andermaal het gebergte verlaten, zich in de vlakte verbreed, en zich aan nieuwe brandstichtingen schuldig gemaakt. Een expresse van wege den Gouverneur bragt vervolgens een' brief aan den militairen kommandant over, waarop deze het bevel aan een gedeelte van het garnizoen gaf, om zich nog in den avond van den 7^{den} aan boord van de ter reede liggende oorlogsbrik in te schepen, ten einde den volgenden dag naar de in opstand zijnde landstreek te worden overgevoerd; 120 man infanterie werden van het noodige voorzien. De luit. CROON kreeg bevel onverwijld met 30 huzaren op marsch te gaan, den weg te nemen over Maros en Pankejena (wellicht hebt ge eene kaart van Celebes), ten einde zich, zoo mogelijk, bij de kolonne op het oogenblik te voegen, dat deze zich te Segeri ontscheepte; terwijl twee veldstukken, tweeponders, met twee kleine mortieren, benevens een sergeant en 10 kanonnières, onder mijne bevelen, de infanterie moest versterken. Het getal officieren die bevel kregen te marcheren, bedroeg dus zes, te weten:

de kapitein BLONDEAU, als kommandant der kolonne, hebbende onder zijne onmiddellijke bevelen de luitenants DIJKHUIZEN en HOEFHAMER, den reeds vermelden luitenant der kavallerie CROON, mijn persoon, als bevelhebber der artillerie, wel te verstaan onder de orders van den kapitein BLONDEAU, en den officier van gezondheid GABRIEL.

Ten half twee ure ontvingen wij de orde, en om vijf uren waren de troepen met hunne bagage en het kleine artilleriematerieel reeds aan boord van de brik en van twee kruisbooten, zijnde kleine oorlogsvaartuigen, met twee masten, hebbende veel overeenkomst met onze kanonneerbooten, zijnde beiden, met de brik, bestemd om ons naar Segeri over te brengen.

Den 8sten, des morgens ten vijf ure, werden de ankers geligt, de zeilen ontrold, en weldra hadden wij Makassar uit het gezigt verloren, medevoerende de, in zoodanige omstandigheden, oprecht gemeente wenschen onzer kameraden voor ons geluk en voor het wél slagen der onderneming. Wij zagen hen op den muur van het fort verzameld, zoolang zij konden ons hun laatst vaarwel toezwaaijende.

Des avonds wierpen wij het anker tegenover en in 't gezigt van de kampong Medali, eene plaats van het landschap Segeri, welke de opstandelingen geheel verbrand en vernield hebben, en die het geschiktst voor de landing werd geoordeeld. Wij ontvingen aan boord een boodschapper van de beide reeds genoemde regenten ARO MEDALI en Krain PANKEJENA, ons berigt gevende dat zij niet ver van Medali, te Keslean, met 500 man hulptroupen stonden, waarvan zij den volgenden dag een gedeelte naar Medali zouden detacheren, om des noodig onze landing te beschermen en de behulpzame hand te bieden. Den volgenden morgen ontwaarden wij geene troepen aan de kust, maar desniettemin besloot de kapitein BLONDEAU te landen. De soldaten gingen derhalve met kleine detachementen in de booten van de brik over, en, regts en links van ons de beide kruisbooten hebbende, kwamen wij na een uur varens aan land. Onze landing werd door niets gestoord; alleen zagen wij gedurende de overvaart kleine troepen opstandelingen, die op onze nadering, in allerijl, aan den oever opgestapelde rijstschoven wegvoerden. Er werden eenige kanonschoten op hen gelost; men zag vier dier lieden vallen, terwijl de overigen met des te grooteren spoed wegvloten. Nadat wij aan land gekomen waren, vertoefden we nog langer dan een uur vóór dat wij de hulptroupen zagen opdagen; zij waren 200 man sterk. Met deze troepen aan 't hoofd, begaven we ons op marsch, dwars door eene uitgestrekte vlakte van gemaaide rijstvelden, en kwamen na anderhalf uur te Keslean, een versterkte post van de beide regenten, alwaar besloten werd ons eerste bivouac te houden. Als bivouac liet deze plaats niets te wenschen; wij hadden een groot gebouw, goed beveiligd voor de zon en ruim genoeg om de geheele kolonne te bevatten, voorts in onze nabijheid een kampong van ARO MEDALI, aan den zeeoever gelegen, waarvan ons bivouac zelf maar eenige honderd schreden verwijderd was.

Alvorens mijn verhaal te vervolgen, zal het echter welligt niet ongepast zijn u eenige ophelderingen te geven. Natuurlijk zult ge bij u-zelfen vragen, wat ons toch eensklaps tot het bedrijven van vijandelikheden gebragt heeft, met welk soort van vijand wij

te doen hebben, wie het hoofd er van is? enz. Ik vermeent mij niet, om u, vooral juist en naar waarheid, de staatkundige redenen die tot eenen opstand hebben geleid, te ontvouwen. Zie hier evenwel hetgeen deswege wordt rondgedragen.

De koning van Tanette, een bondgenootschappelijk vorst, maar voor 't overige even onafhankelijk als onderdaan van ons gouvernement, ontvangt jaarlijks van dit laatste rijstvelden ter bebouwing, welke hij aan zijne onderdanen overlaat; maar deze, als de tijd gekomen is, om de gewone schatting, onder den naam van «vertiening» te betalen, betoonen zich weigerachtig, naar men geloof op de geheime aansporing van hunnen koning en van de Prinsen van zijn geslacht, de Prins MARIE, de Prins LATJOMBANG en de Daim PORTAGOE; en toen daarop onze reeds meervermelde regenten de belasting door gestrenge middelen wilden innen, daalden de onderdanen van Tanette van hunne bergen in de vlakte, waar zij zich al plunderende overal verbreidden, wegstelende al de rijst die zij konden medevoeren, en eenige onzer kampongs in het regentschap Segeri verbrandende. Om hen te beteugelen, de beide regenten hulp te bieden en ons gezag te herstellen, werd derhalve eene expeditie tegen hen noodig geacht. Onnoodig zal 'twel zijn u te zeggen dat deze opstandelingen, als vijanden, geenszins met eenen Europeschen vijand kunnen vergeleken worden, waar de beschaving van den oorlog, in vele opzigten, als 't ware eene weérkeerige wisseling van beleefdheden gemaakt heeft. Hier integendeel heeft men een waren kleinen guerillasoorlog. De vijand, hoezeer welgewapend en veel talrijker dan wij, vertoont zich nimmer in 't open veld, maar besprijgt zijne tegenpartij eensklaps, 't zij in eene engte, of van achter struikgewas, en in 't algemeen in die oneffenheden van het terrein, die hem 't best verbergen, en bijgevolg het geschiktste zijn voor eenen plotselingen overhoedschen overval. En voor zoodanige overvalling kiest hij nog wel het oogenblik uit, waarop hij zijn vijand door een' langen marsch en door de brandende zonnestralen, afgemat van vermoeidheid ziet. Zijne wapens bestaan in de lans, de werpspies, de kris en de vuurwapenen, vooral de buks; maar in weerwil van hunne behendigheid in het gebruik dezer wapenen op de hertenjagt; is dit wapen in den oorlog, in hunne handen, niet zeer te vreezen. Vermeenende alles te winnen door snelle en menigvuldige losbrandingen, beginnen rij reeds te schieten buiten het kogelbereik, en geven zich den tijd niet om hun schot behoorlijk te rigten, hetwelk zij afgeven door hun geweer tegen de knie te steunen in plaats van het, zooals wij, tegen den schouder te houden. Geheel anders is het gesteld wanneer zij met de lans of werpspies, vooral te paard, aanvallen; maar wijl voor die aanvalswijze een open terrein vereischt wordt, 't welk zij te veel vreezen, uit hoofde onzer meerdere taktiek en het beter gebruik onzer vuurwapenen, wagen zij zich met hunne kavallerie slechts zelden op die wijze. Alleen wanneer zij, ten gevolge van eenen plotselingen en onvoorzienen aanval, verwarring in huns vijands gelederen hebben verwekt, vallen hunne ruiters hals over kop hunne tegenpartij aan, en ongelukkig alsdan de soldaat, wiens schot gemist en die nu alleen de bajonet ter verdediging heeft; want krijgsgevangenen te maken of kwartier te geven is eene gewoonte onzer oorlogen, ten eenemale onbekend bij al de volken van den Archipel; en men is gelukkig

als men met de wapens in de hand sneeft, en daardoor de wreede folteringen ontkomt, die zij aandoen degenen welke in hunne handen vallen. De desertie is dan ook onder onze troepen onmogelijk; ieder soldaat vecht voor zijn eigen behoud, en strijdt goed, zonder dat de dapperheid of moed er nog eenig deel aan behoeven te hebben.

Na deze uitweiding, die u althans eenig denkbeeld, al is het oppervlakkig van de wijze van oorlogvoeren in Indie zal gegeven hebben, keer ik weder naar mijn bivouac terug. — Naauwelijks hadden wij een uur gerust, of wij hoorden de trompet steken, en weldra begroeteden wij onzen krijgskameraad Croon met zijne huzaren, die zich met onze kolonne vereenigde. Hij had een' zeer gewaagden marsch gemaakt, midden door het land dat de opstandelingen bezet hielden, doch met vermindering van het gebergte, de bosschen en de kampongs, en zich zooveel mogelijk in 't open veld houdende. Onder weg had de assistent-resident van Maros, de heer EYLERS, zich bij hem gevoegd met eenige honderd hulptroepen; deze kwam thans zijn rustig bureauwerk verwisselen met het leven op het bivouac en de gevaren van den oorlog. Ge zult verwonderd staan te zien dat een burgerlijk ambtenaar met troepen in 't veld gezonden wordt, maar ge moet weten, dat ons gouvernement, gewis zeer verstandig, bedacht is in tijden van oorlog, om niet minder langs den weg der onderhandeling, dan door de kracht der wapenen, den oorlog ten einde te brengen. Wat de hulptroepen betreft, die nu met de kolonne mede voortmarcheerden, het waren armzalige soldaten, voor het meerendeel Makassaren, uit hunne kampongs en van hunne rijstvelden gesleept, zonder krijgstucht, zonder eenig denkbeeld of gewoonte van den oorlog; ordeloos marcherende, als eene kudde die haren herder volgt, onder de aanvoering hunner Krains en Colos, of hoofden; voorts vol fanatieken overmoed, welken zij, naar oostersche gewoonte, vermeenen voort te planten en te onderhouden door allerlei kreeten en aansporingen, maar welke moed, door hunne chefs slecht bestierd en ondersteund, bij het eerst gevaar dadelijk verdwijnen moet, om vervangen te worden door eenen panischen schrik, zooals de ondervinding ons weldra ervaren deed.

De luitenant Croon berigtte ons, dat hij op zijnen marsch slechts weinig sporen van den vijand had gezien. Aan de rivier Segeri (op eenige marsch-uren afstand van ons bivouac) gekomen, was hij eensklaps door eene vijandelijke losbranding begroet, uit eene honderd schreden voor hem gelegen benting komeude. Men noemt benting de kleine redouten der inboorlingen, gewoonlijk van vierhoekige of driekantige gedaante, met eene borstwering van ten hoogste drie voeten voorzien. Geen der huzaren werd gekwetst, en Croon, zonder zich een oogenblik te beraden, beval de benting aan te vallen. De opstandelingen wachtten dien aanval niet af, maar verlieten in allerijl hunne benting en vloden in het struikgewas, waar Croon met zijn' kleinen troep hen niet durfde vervolgen, aangezien hij het terrein niet kende en bovendien bevreesd was voor eene hinderlaag; eene vrees die het overhaast verlaten van eenen versterkten post, voor den aanval van 30 huzaren, niet ongegrond deed voorkomen. Door spionnen vernamen wij nog denzelfden dag, dat de bezetting in de benting 70 man sterk was geweest, onder het persoonlijk bevel van den Prins LATJOMBANG, een der vorsten van

Tanette, waarvan ik reeds gesproken heb. — Dit verslag gaf ons geen zeer groot denkbeeld van 's vijands moed; maar de kapitein BLONDEAU, die den oorlog op Java had medegemaakt en bijgevolg meer ondervinding ten deze had, dan wij, welke onze eerste proef deden, waarschuwde ons, dat wij tegen zulk eene overhaaste vlugt steeds op onze hoede moesten zijn, dewijl er bijoogmerken onder schuidden, die menigmaal zeer noodlottig voor onze troepen op Java waren geweest.

De dag onzer komst op het bivouac (zijnde de 10de October) werd besteed met berigten in te winnen nopens de krachten der opstandelingen, de streken die zij bezet hielden, hunne stelling en hunne ontwerpen. De spionnen berigteden ons, dat zij, op de tijding onzer ontscheeping, de kust en de kampongs verlaten hadden, om in 't gebergte terug te trekken; inzonderheid hield hunne voornaamste magt zekere engte, Paring-Ering geheeten, bezet, waar zij zich aan de helling van den berg, zijwaarts van deze engte, in eene benting hadden verschaust, welker nadering bovendien bemoeijelijkt werd, door eene, thans drooge rivier, aan den voet van het gebergte loopende. De magt der insurgenten in deze hunne verschansing werd op 800 man geschat, waarvan 200 met geweren en buksen gewapend waren, terwijl de overigen geen vuurwapenen hadden.

Ten vier ure in den namiddag van den 11^{den} werd de luitenant DIJKHUIZEN met een peloton van 50 man ter verkenning naar de zijde van het gebergte uitgezonden; de luitenant Croon voegde zich met eenige ruiters bij hem. Bij hunne terugkomst vernamen wij, dat zij in de nabijheid van eenige dorpen, benden insurgenten had ontmoet, die na hun geweer te hebben gelost, zich ijlings verstrooid hadden, zoodat men den tijd niet gehad had om hen te vervolgen. De beide officieren hadden de soldaten niet kunnen beletten de dorpen in brand te steken; wij zagen van ons bivouac ze den geheelen nacht tot den volgenden morgen branden.

Den 12^{den} begaf de geheele kolonne, met zonnenopgang, zich op marsch naar Bonte-Peo, een dorp op acht palen afstands van het verlaten bivouac gelegen. Niets is moeilijker dan een militaire marsch in Indie, vooral wat betreft het vervoer van de artillerie met haar materieel en de bagage der troepen. Zonder paarden of wagens, wier gebruik bovendien te moeilijker zou zijn in eene vlakte van rijstvelden, welke iedere honderd schreden door kleine dijken doorsneden worden, moeten de stukken, de munitie-kaissons en al het overige door koelies of lastdragers getorcht worden. Ik had voor het gemakkelijker vervoer en om de koelies geen te zwaren last te doen dragen, de stukken van de affuiten laten nemen en beiden afzonderlijk laten dragen. De marschorde was aldus ingerigt: Een peloton infanterie van 30 man marcheerde aan het hoofd, daarop volgde de artillerie, rechts en links door huzaren gedekt, en eindelijk besloot een tweede peloton infanterie van 30 man den marsch, terwijl een detachement van 20 man ongeveer 1000 passen voorwaarts van de kolonne marcheerde, om het terrein te doorzoeken, dat, zoover het oog strekte, uit eene groote vlakte van rijstvelden bestond, ten oosten begrensd door de bergketen die door het eiland Celebes langs de westkust heenloopt. Wij namen onze rigting van het noorden

naar het zuiden langs dit gebergte, in de hoop van den een of anderen post der insurgenten te ontmoeten; maar er was geen spoor van den vijand te zien; alle dorpen op onzen weg waren verlaten en werden allen door de hulptroepen verbrand, die ten getale van 500 man de kolonne vergezelden, onder de leiding van den heer EYLERS en van de hoofden der kampongs, waartoe deze troepen behoorden. Deze benden waren ons voor 't overige slechts tot last, daar zij den marsch nog meer bemoeijelijken. Zonder eenig denkbeeld van orde of krijgstuicht, marcheerden deze hulptroepen naar hun goedvinden, nu eens voor ons front, dan vermengd met onze bagage, en slechts met veel moeite kon men de verschillende Krains en Colos doen begrijpen, dat hunne benden, op eenen behoorlijken afstand, op de vleugels en achter het front onzer kolonne moesten blijven. Onder deze ongeregelde karavaan bestond niet de minste eenheid, volstrekt geene eenparige beweging; iedere troep tot dezelfde kampong behorende, marcheerde onder de leiding van zijn dorpshoofd, zonder zich eenigzins om de andere te bekommeren; de hoofden en degenen die paarden hadden, reden vermengd onder de manschappen te voet; sommigen waren met lans en kessen gewapend, andere met geweldig groote buksen, die veel geweld maakten, maar weinig uitwerking deden.

Ten half elf ure des morgens, nadat wij sedert zes uren hadden gemarcheerd, hadden we den oever van de rivier Segeri bereikt, waren zeer vermoeid en verhit, en werden bovenal door brandenden dorst gekweld; ongetwijfeld de grootste kwelling voor den soldaat in deze heete luchtstreek. Alhoewel te paard gezeten, waren wij nog meer afgemat dan de soldaat; we hadden ons zonder zadel, welken de tijd ontbroken had van Makassar mede te nemen, te paard gezet, en deze ongewone wijze van rijden had de voeten doen zwellen en stijf gemaakt als palen. Na ons verfrist en een half uur halt gehouden te hebben, doorwaadden wij de rivier, en na nu nog een half uur te hebben gemarcheerd, bereikten wij Bonte-Peo, waar de rust van het bivouac en het middagmaal, waarbij de eetlust niet ontbrak, ons weldra al de vermoeijenissen van den dag deden vergeten.

Den 13^{den} togen wij op nieuw op marsch in de rigting van Paring-Ering, ten einde de stelling der insurgenten te verkennen, welke de rapporten der spions ons als daar ter plaatse zeer sterk hadden afgeschilderd. Ditmaal hadden wij ten minste 1200 man hulptroepen bij ons, wyl een gedeelte der bevolking van Bonte-Peo en van het naburig dorp Calcoua zich bij ons gevoegd had. In de nabijheid van de kampong Baring, gelegen halfweg Bonte-Peo en Parang-Ering, zagen wij een troep insurgenten op eenige honderd schreden afstands voor ons, omgevende een in 't veld afzonderlijk gelegen gebouw. De kolonne maakte onmiddellijk halt, schaarde zich in slagorde; ik bragt mijne stukken in batterij en deed ze tegen het huis rigten. 't Was het eerste kanon-schot dat ik tegen een vijand beval los te branden. Het schot trof uitmuntend, het doorboorde het gebouw en verstrooide de insurgenten, die naar een nabijgelegen boschje de wijk namen, waaruit een granaat, na het op hen gelost kanonschot, hen andermaal verjoeg. Vol vuur en moed zette de kolonne haren marsch naar het gebergte voort. Aan den voet gekomen, zagen wij nog

eenen vijandelijken troep, op wien men vuur gaf. De opstandelingen vloten op nieuw het gebergte opwaarts; een hunner werd gekwetst en tuimelde van boven naar beneden tot in de vlakke, waar eenige schoten hem afmaakten. Deze gedurige vlugt maakte den soldaat ongeduldig en wanhopig; men was vol begeerte om met den vijand handgemeen te worden, en hem tot in 't gebergte te vervolgen, hetgeen de kapitein BLONDEAU nutteloos en te gevaarlijk oordeelde, zoodat wij onzen marsch geregeld tot Paring-Ering voortzetterden. In de nabijheid dier engte gekomen, marcheerden wij met alle omzigtigheid en in slagorde, om aan geenen onvoorzien en aanval bloot te staan. De kapitein zond een detachement hulptroepen voorwaarts, die tot aan den oever der (thans drooge) rivier voortrukte, zonder iets te bespeuren dat de tegenwoordigheid eens vijands kon verraden. Vol vertrouwen vervolgden wij derhalve onzen marsch; wij vermeenden reeds in het rivierbed, waarvan we nog slechts ongeveer 60 schreden verwijderd waren, af te dalen, toen we eensklaps begroet werden met een levendig geweervuur, van alle zijden uit het struikgewas aan den rivieroever komende. Op het hooren der eerste losbranding, wierpen de koelies, die de artillerie droegen, stukken, affuiten en munitiekassons op den grond, en zetterden het zoo hard zij konden op een loopen, tot ze buiten alle gevaar waren. Links en rechts het oog wendende, zag ik tegelijkertijd al de hulptroepen ons lafhartig verlaten en het schandelijk voorbeeld der koelies volgen, zoodat wij nu aan onze eigene krachten waren overgelaten. Het oogenblik was haghelijk: de artillerie kon zich niet verdedigen, en stond bloot aan een goed onderhouden vuur. De vijand onze verlegenheid bemerkende, verliet den rivieroever en vertoonde zich in de vlakke, tegenover het midden der kolonne; waar ik met mijne kanonniers stond; maar deze verloren in dit gevaarlijk tijdstip hunne tegenwoordigheid van geest niet; in een oogenblik tijds werden de stukken op hunne affuiten geplaatst en het eerst gelost kartetschot bragt de insurgenten tot staan en deed hen op nieuw naar de rivier terugwijken. Dit eerste schot bragt echter een mijner stukken buiten gevecht; het ongeluk wilde, dat een der raderen door een vijandelijk schot getroffen werd; en bij de losbranding brak het affuit geheel.

Ik had nu nog maar één stuk geschut over, daar de beide mortieren op dit oogenblik zonder eenig nut waren. Ik trok met de drie stukken voorzigtig buiten bereik van het geweervuur terug. De vijand vertoonde zich gedurende deze beweging verscheidene malen op nieuw, geloovende voorzeker dat wij aan den terugtogt dachten; maar nieuwe losbrandingen met kartetsen, op onderscheiden afstanden, bragten hem andermaal tot staan. Op 400 schreden afstands van de rivier gekomen zijnde, nam ik er stelling en bleef met het kartetsvuur op den vijand voortgaan, uit het eenig bruikbaar stuk dat mij overbleef. Onze infanterie, onder welke in het eerste oogenblik verwarring ontstaan was, doch die zich weldra door de pogingen der officieren weder in orde schaarde, onderhield aan de rivierzijde een geregeld vuur, alwaar eene levendige fusillade voortduurde. Eindelijk, nadat het wederzijdsch vuur een half uur geduurd had, hield het aan 's vijands zijde, waar het reeds allengs verflaauwd was, geheel op, waaruit wij opmaakten, dat de vijand, ongetwijfeld ontmoedigd door ons

beter vuur en de geleden verliezen, de rivier voor goed verlaten had om in het gebergte terug te trekken. Wij verbleven nog een half uur op de plaats, zoo om de noodige rust te nemen, als om ons van 's vijands vlugt te verzekeren, van wien men niets meer hoorde of zag. Gelukkig was geen der onzen gesneuveld; wij hadden slechts een twintigtal gekwetsten, waaronder vijf zware. Dit gering verlies moet men toeschrijven aan de wijze van aanleggen der insurgenten, die hun schot te hoog rigteden, zoodat de kogels bijna allen, aangezien den korten afstand die ons van den vijand scheidde, over onze hoofden heen vloegen, en uit dien hoofde het noodlottigst voor de hulptroepen werden, welke op hunne overhaaste vlugt nog meer dan 50 gekwetsten hadden. Geen der officieren werd gekwetst; alleen werd het paard van Croon door een kogel in de dij getroffen, en sleepte, na zich weder opgericht te hebben, zijn ruiter, die in de stijgbeugels was blijven hangen, met zich voort. Gelukkig liep het paard naar de tegenovergestelde zijde van den vijand; Croon werd door eenige ter hulp toegesnelde huzaren bevrijd, en kwam er gelukkig met eenige kneuzingen aan den arm af. Toen hij door zijn paard voortgesleept ons voorbijkwam, riep hij ons toe: « Helpt, helpt, of doodt mij! » en hij verzekerde ons daarna, dat zijne grootste vrees geweest was van levend in 's vijands handen te vallen. Na de half uur rust, op het eind van het gevecht ('t was nu omtrent half twee ure des middags), te vermoeid om den vijand te volgen, 't geen bovendien voor ons handvol volk te gevaarlijk in dit onbekend gebergte zou geweest zijn, alwaar hij zich sterk verschanst had, sloegen wij weder den weg naar Bonte-Peo in, alwaar wij tegen half vijf ure aankwamen, afgemat van vermoeienis en uitgeput van honger en dorst; want we hadden den geheelen dag nog niets gegeten, en onderweg slechts eenig troebel water gevonden. Een gedeelte der hulptroepen was ons reeds vooruitgegaan; een ander gedeelte dat te Parang-Ering was gebleven, had zich bij ons gevoegd, na gedurende al den tijd van het gevecht een werkeloos aanschouwer te zijn gebleven, buiten bereik van het vuur.

1 December 1839. Zoo heb ik al schrijvende den 1sten December bereikt, want ofschoon mijn brief sedert den 6^{den} November geen andere dagteekening voert, heb ik sedert dien tijd verscheidene malen de pen moeten neerleggen. De bezigheden mijner nieuwe betrekking, in den beginne met der daad vrij moeilijk, hebben mij dikwijls er in verstoord. Maar, om geregeld te werk te gaan, zal ik nu mijn begonnen verhaal van den veldtogt voltooien; bijna was ik vergeten dat ik u op het bivouac van Bonte-Peo gelaten had, nadat wij van het gevecht van Parang-Ering teruggekomen waren.

In antwoord op het officieel rapport aan den kommandant van Makassar gezonden, zond deze den 18^{den} October het bevel aan den kapitein BLONDEAU, voortaan aanvallende bewegingen te vermijden, de troepen niet door lange marschen en contramarschen te vermoeien, en zich tot nader bevel verdedigend te gedragen, zich alleen naar de punten te begeven die door de insurgenten werden bedreigd, en vooral de grenzen van ons gebied niet te overschrijden. Dit was zooveel gezegd als: « Mijne heeren, gij zult u niet meer in gevecht begeven, » want de ondervinding had

ons genoeg geleerd, dat de vijand niet wagen zou ons te komen opzoeken.

Sedert bestond de veldtogt slechts in het verblijf op het bivouac, dat even eentoonig als het garnizoensleven is, terwijl men er bovendien nog veel mist van de gemakken en aangenaamheden van dit laatste. De eenige afwisseling bestond in de verplaatsing van het bivouac van Bonte-Peo naar Keslean, en omgekeerd, zijnde deze de beide uiterste punten van het grondgebied waarop wij opereerden.

Den 20sten zagen wij in het bivouac van Keslean den koning van Tella met 200 man hulptroepen aankomen, door het gouvernement ons toegezonden ter vervanging van diegenen, die ons te Parang-Ering zoo dapper hadden bijgestaan. — Den 25sten vierden wij mijnen 25sten verjaardag, voorwaar onder geheel andere omstandigheden dan ik dien vroeger ooit gevierd had; een koning deed mij de eer aan op mijne gezondheid te drinken. Eindelijk, den 30sten October, na herhaalde uitnodigingen van den kommandant en van mijnen kapitein te Makassar ontvangen te hebben, nam ik afscheid van mijne kameraden, scheepte mij op eene prauw (een klein inlandsch vaartuig) in, en den volgenden dag, den 1sten November, was ik te Makassar terug.

J. J. M. DE CHATELEUX.

AFRIGTINGSKUNST.

In het 14^e deel heeft de Redactie de welwillendheid gehad onze denkbeelden op te nemen over eene inrigting van de rijkunst; thans hopen wij dat zij diezelfde welwillendheid aan den dag zal leggen, door onze denkbeelden over de wijze van het afrigten der paarden op te nemen.

De rij- en afrigtingskunst zijn de twee steunpilaren waarop het geheele gebouw van het wapen der kavallerie berust, en hoewel beide vorderingen gemaakt hebben, laten zij, vooral het laatste, nog veel te wenschen over. Om zich hiervan te overtuigen, late men de afzonderlijke bewegingen eens uitvoeren, die in den *Militairen Spectator*, 14^e Deel, pag. 26, opgegeven zijn, en hoeveel paarden zal men dan bij sommige regimenten zonder aarzelen bij de schijf krijgen?

Het rustig vuren bij de schijf is niet alleen om het voordeel dat het vuren zal opleveren, maar het is daarenboven een bewijs, dat het paard ondergeschikt aan den ruiter is, en de ruiter niet van den wil van het paard afhangt.

Daar onze kavallerie thans beneden alle verhouding gedaald is, zoo is het de pligt van ieder kavallerie-officier, mede te werken om datgene wat er nog overblijft, tot den hoogsten trap van volmaking te brengen, en dus de rij- en afrigtingskunst meer en meer te verbeteren; zijn beiden goed, dan is het manoeuvreren zeer gemakkelijk.

Om deze twee hoofdvereischten tot den hoogstmogelijken trap van volmaking te brengen, is het allernoodzakelijkst dat men er de middelen toe heeft:

1°. Medewerking van boven; men zorg voor goede paarden, stallen en manèges, en noodzake de stads-regeringen tot het aانبouwen van dezelve, of ontneme haar het garnizoen.

2°. Lust, ijver, bekwaamheid bij de officieren in rij- en afrigtingskunst en paardenkennis; het is niet te ontkennen dat wij van deze zijde niet uitmunten, het ontnemen van het tweede paard aan de luitenants en van het derde paard aan de hoofd-officieren, is een doodsteek voor de paarden-liefhebberij geweest.

Men heeft de nadeelige gevolgen van deze maatregels niet genoeg ingezien; niet alleen dat het gemis van dat tweede paard minder goed doet bereden zijn, maar de maatregel oefent op het welzijn van de kavallerie in het algemeen eenen nadeeligen invloed uit, namelijk, dat de rij- en afrigtingskunst bij de regimenten er veel door moet lijden, omdat de rij- en afrigtingslust er door uitgedoofd wordt. Wat is een korps kavallerie waar bij de officieren geen lust voor de twee hoofdvereischten bestaat?

Behalve dat tweede paard, is er nog een vereischte om den rijlust op te wekken, het is, dat de officieren, even als de Pruisische officieren, met muts (een net rond laken mutsje is even fatsoenlijk als een bordpapier chakot) en jas zonder epauletten kunnen gaan rijden; dit heeft meer invloed op het rijden dan men denkt. Daarentegen zij men zeer streng met opzigt tot de tenue te voet.

In afwachting van het tweede paard, vergunne men de officieren om twee malen in de week een eskadrons-paard te rijden, dan kunnen zij toch nog een wandelrid maken met hunne eigene paarden.

Het weder aanschaffen van een tweede en derde paard, zou tevens kunnen strekken tot verbetering van ons inlandsch ras, door de officieren te verplichten één inlandsch paard voor tweede paard te moeten houden.

Na nog eene menigte proeven genomen te hebben, na het lezen van de recensie over de methode *B.*, en het tweede deel van de *Afrigtingskunst* van den Pikeur SEIDLER, moeten wij ronduit verklaren, dat de Pruisische methode oneindig beter is dan de methode *B.* Daar het ons steeds te doen was, om de beste methode van afrigting te bezitten, bekennen wij gaarne dat wij gedwaald hebben.

De reden dat wij de methode *B.* de voorkeur gaven, kwam daaruit voort, dat wij bij ons te lande weinig goede afgerigte paarden gevonden hebben, uitgezonderd die welke door een bijzonder goed ruiter bewerkt waren.

Bij de regimenten vindt men nog een zeer groot aantal paarden, die, wat de afrigting aangaat, veel te wenschen overlaten.

In 1842 heb ik bij de Pruisische kavallerie ook een groot aantal paarden gezien, die niet goed afgerigt waren; ik heb van al de paarden, welke men voor ons disponibel gesteld had, maar een gereden dat werkelijk goed bewerkt was.

Een bevoegd beoordeelaar heeft mij verhaald, dat hij in het kamp van Lunenburg paarden van de Hannoverische kavallerie gereden had, die ook alles behalve goed afgerigt waren; een en ander deed mij dus zeer weinig vertrouwen in de Duitsche, zowel de oude (de Hannoverische) als in de nieuwe (de Pruisische) afrigting stellen.

Daarentegen had ik werkelijk een aantal paarden door de methode *B.* (hoofdzakelijk door het bijbrengen, afbuigen of wendin-

gen op de plaats) verbeterd, zoodat ik meer vertrouwen in deze methode kreeg.

Zoo was het ook in Pruissen, bij de garde-gendarmerie en bij de kurassiers te Halberstadt in garnizoen. Zoolang men de methode toepaste op paarden die reeds afgerigt, maar door eene hooge en onrustige hoofdstelling bedorven waren, ging alles voortreffelijk; maar toen men de proeven nam in Berlijn met jonge paarden, die nog nimmer een ruiter gedragen hadden, leed de methode schipbreuk en de Pruisische behaalde de overwinning.

Met vele remontepaarden gelukte het ons ook hier, maar onze remontepaarden zijn reeds ingespannen, of door den landman langs den weg gereden; met een enkelen mislukten nu en dan de proeven, en dit zullen dan paarden geweest zijn die nimmer te voren iets gedaan hadden. Wij zijn dan ook sedert geruimen tijd geheel tot de Pruisische methode teruggekeerd.

BAUCHER heeft ons echter op het denkbeeld gebragt, om de dressuur aan de hand, gepaard te doen gaan met het berijden, hetgeen ook in het tweede deel van den Heer SEYDLER aangeraaden wordt.

Wij vermeenen dns, dat over het algemeen de Pruisische methode niet goed toegepast is. Men heeft alle paarden met de trens alleen, zonder hulpteugels willen afrigten, iets dat volgens SEYDLER niet mogelijk is; van daar dus die verkeerde stellingen van hoofd en hals; daarenboven is men welligt wat te ligt heengestapt over het afbuigen, bijbrengen en oprigten, en heeft men de hoofdzaken als nevenzaken beschouwd.

Een fraai gebouwd en zeer gewillig paard kan men wel met eene gewone trens, zonder hulpteugels afrigten, doch geen paard dat van de natuur deze eigenschappen niet bekomen heeft.

In Frankrijk heeft men de methode ook verworpen, maar is men tot de zeer gebrekkige oude manier teruggekeerd, hoewel de rapporten zeer gunstig voor den heer *B.* waren.

De reden waarom zijne methode is verworpen, luidt zeer zonderling.

Het comité der kavallerie was zamengesteld uit de luit.-generaals DE JEAN, DE SPARKE, DE LA WOESTINE, DESMICHEL, OUDINOT, WATHUG en DENNILL, intendant-generaal. De twee eersten hadden de methode niet bestudeerd, waren er eerst voor, later weder tegen. LA WOESTINE, zonder ze te hebben bestudeerd, was er altijd tegen.

De generaal DESMICHEL keurde ze af, omdat men bij Jena, Wagram en Austerlitz, overwinningen zonder de methode *B.* behaald had.

Zulke redeneringen hoort men hier ook nog wel eens; gelukkig worden ze zeldzamer.

«De Franschen hebben het wel zonder zulke een fijne rij- en afrigtingskunst gedaan!!» dat is het groote argument, waarmee men tegen de rij- en afrigtingskunst te velde trekt; maar men berekent daarbij niet, hoeveel manschappen en paarden hen zulks gekost heeft; van de nederlagen en mislukte aanvallen wordt niet gesproken.

Wat was de oorzaak van den mislukten aanval op de divisie NEMEROFKOF in 1812; men leze het belangrijke verhaal hierover door den verdienstelijken generaal VAN DER NETTEN, als ooggetuige geboekt (KAREL XII en NAPOLEON) en men zal zien,

dat de hoofdoorzaak eene gebrekkige afrigting was; en wat heeft de massa fransche kavallerie in Rusland uitgevoerd?

Ware de fransche kavallerie altijd goed afgerigt geweest, wie weet of NAPOLEON dan nog niet veel langer op den troon zoude gebleven zijn.

Het is niet de fransche kavallerie die de Hongaarsche, Oostenrijksche en Pruisische kavallerie overwon, maar wel het genie van NAPOLEON en het jeugdig vuur van eenige kundige fransche generaals, waartegen het uitgedoofde vuur van een aantal oude vijandelijke generaals niet bestand was. Daarenboven was de fransche kavallerie gedurende hare schoonste dagen, ook het beste (1803—1809). In 1805 en 1809 had zij veel Oostenrijksche paarden, in 1806 veel Pruisische paarden in hare gelederen. Bij dit alles komt nog, dat de vreemde regimenten bij het fransche leger vooral niet de slechtste waren, en onze kurassiers, huzaren en lansiers ook het hunne daartoe hebben bijgedragen.

Daar er nu wel goede grondbeginselen bestaan, doch niet gevolgd worden of niet bekend zijn, zoo is welligt deze korte handleiding voor het oogenblik aan menig kavallerie- of artillerie-officier welkom.

De grondbeginselen en volgorde zijn die van het tweede deel van den verdienstelijken pikeur SEYDLER.

V. M.

HANDLEIDING EENER AFRIGTINGSKUNST.

INLEIDING.

- 1) Vereischte eigenschappen van den afrigter.
- 2) Beschouwing van het paard in den natuurstaat.
- 3) Het doel der afrigting.
- 4) Eigenschappen welke het paard door de afrigting verkrijgt.
  - A. Vertrouwen.
  - B. Evenwigt.
  - C. Buigzaamheid.
  - D. Houding.
  - E. Gehoorzaamheid.
- 5) Veranderingen die het paard ondergaat bij den overgang van de natuurlijke houding tot het evenwigt, en van het evenwigt tot de verzamelde houding.
- 6) Opklimming, in acht te nemen bij elke nieuwe stelling of beweging die men van het paard eischt.
- 7) Beschouwing van de goede of minder goede bewerking van het paard.
- 8) Verschillende graden van afrigting.
- 9) De tijd dien men tot de afrigting moet besteden.
  - A. De tijd in het algemeen.
  - B. De dagelijksche tijd.
- 10) Algemeene regels bij de afrigting in acht te nemen.

OPMERKINGEN.

- 1) De vereischte eigenschappen zijn in den rij-cursus der K. M. Akademie omschreven (pag. 36); men zou er nog bij kunnen voegen, dat de bouwde, zoowel de lengte als de zwaarte, overeenkomstig de grootte en de krachten van het paard moeten zijn.

Een kleine ruiter op een groot paard, kan niet genoeg op hetzelfde inwerken; hij kan het niet genoeg met de beenen helpen.

Aan een ruiter met lange beenen op een klein of dun paard, valt de werking der beenen ook moeilijk.

Een zware ruiter op een paard met zwakken rug, is in den regel ook nadeelig. Echter kunnen er uitzonderingen op den regel bestaan, b. v. indien een paard met een zwakken rug, bereden door een' lichten ruiter, zijne rugspijeren gespannen houdt en onrustig blijft, dan zal het, twee à drie dagen door een zwaren ruiter bereden wordende, den rug nageven en rustig worden.

In den regel moet een sterk paard door een sterker en zwaarder ruiter bereden worden; is echter een paard met een sterken rug gevoelig en onrustig onder een zwaren ruiter, dan zal het eenige dagen bereden zijnde door een kleinen ruiter, rustig worden.

Verder moet men bij het uitdeelen der remonte-paarden, ook bijzonder op het karakter van den ruiter en het paard letten, zoodat men een heet en vurig paard aan een geduldig ruiter moet uitdeelen, enz.

2) Beschouwing van het paard in den natuurstaat.

In de K. M. A. Rijcursus omschreven, pag. 36.

3) Idem, pag. 36.

4) Idem, pag. 37. Wij hebben daar nog bijgevoegd: het vertrouwen, als zijnde het eerste vereischte; dit krijgt het paard door eene goede behandeling in den stal, bij het opzadelen, het afrijden aan de hand en het opstijgen.

5) Omschreven bij den cursus der K. M. Akademie, pag. 38.

6) Idem, pag. 40.

7) Idem, pag. 41.

8) Men heeft verschillende graden van afrigting waarop het paard kan gebracht worden; dit hangt van de bouwde van het paard en de kunde van den ruiter af.

Tot den eersten graad kan men de schoolpaarden brengen.

Tot de tweeden behoort het volmaakt afgerigte, rustige krijgspaard, dat in geregelde, natuurlijke stellingen en gangen zóó zeker is, dat het ze bijna zonder toedoen van den ruiter uitvoert, ja zelfs bij het aanwenden van niet zeer duidelijke hulpen, den wil des berijders toch raadt.

Dit soort van paarden is geschikt voor hooge personen, bejaarde heeren en middelmatige ruiters.

De derde klasse is het gewoon kavallerie-paard, dat bij de juiste aanwending van de hulpen, alleen, zoowel als in gezelschap van anderen, in evenredigheid van zijne bouwde, eenen bedaarden, beslissenden stap en draf heeft, de zijgangen geregeld uitvoert, rustig regts en links in den galop aanspringt en zich regelmatig voortbeweegt, wendingen en veranderingen van hand in galop uitvoert, ze bedaard uitstrekt tot den renloop, en uit dezen gang weder bedaard tot den galop terugkeert, over sloot en wal springt, rustig bij het gebruik der wapens en het vuren blijft, bedaard in de gelederen gaat en ze verlaat.

Behalve dit, moeten deze paarden zich rustig laten poetsen, scheren, beslaan, opstangen, opzadelen en opstijgen.

Na afloop van de instructie, zou de regiments-chef de hoofd-officieren kunnen vereenigen om de paarden na te zien; vervolgens deze aan de eskadrons-kommandanten overgeven, die dan

verantwoordelijk moesten zijn dat de paarden goed blijven, of bij het minste kwaad bestaan, weder laten verbeteren.

9) De tijd tot de afrigting benodigd, bestaat in den tijd welken de geheele afrigting duurt, en in dien welken men dagelijks aanwendt.

De eerste hangt af van de bouworde van het paard, van de kunde van den afrigter en van de grondbeginzelen die men volgt; men kan hem gewoonlijk op 3 à 6 maanden bepalen.

De dagelijksche tijd hangt af van het temperament, de krachten, en de wijze waarop het paard zich gedraagt; een uur of drie vierde uur is voldoende.

Gebieden de omstandigheden eene snellere afrigting, dan moet men de lessen bekorten, doch niet alles door elkander werken, noch iets overslaan.

De hand-dressuur in de baan, zoowel als in den stal, bevordert veel de afrigting.

10) De algemeene regels zijn, dat men niet met overhaasting van de eene les tot de andere overgaat; daarentegen is het ook niet noodig dat eene les volmaakt uitgevoerd wordt, eer men tot eene andere kan overgaan.

De volgorde der lessen is zoodanig gesteld, dat iedere voorgaande eene inleiding tot eene volgende is, en iedere volgende meer volmaking van de voorgaande.

11) Voor dat de afrigting begint, moeten alle paarden in tegenwoordigheid van de eskadrons-kommandanten nagezien worden, om te zien of er ook gebreken aan gekomen zijn, en dit alles naauwkeurig aangeteekend worden, ten einde zulks niet op rekening van den afrigter worde gesteld.

Terzelfder tijd zoekt men de paarden uit, om de gelijksoortige in ééne klasse te vereenigen.

Gedurende de geheele afrigting, moeten de paarden in eenen ligten, ruimen en goed verlichtten stal bijeengeplaatst worden.

Voor ieder paard moet een man zijn die het oppast, doch voor de twee of drie een berijder, die van alle diensten vrij is.

(Vervolg hierna.)

BIBLIOGRAPHIE

VAN DE NIEUWST UITGEKOMEN MILITAIRE WERKEN.

- BERG, capitaine d'artillerie, professeur à l'École royale du génie et d'artillerie de Prusse. *Traité de dessin géométrique, ou Exposition complète de l'art du dessin linéaire de la construction des ombres et du lavis, à l'usage des industriels, des savants et de ceux qui veulent s'instruire sans le secours de maîtres*, 2e édition complètement refondue; traduit de l'Allemand par le docteur REGNIER, 2 vol. in-4 dont un de 30 planches, 1847. 25 Fr.
- Documents relatifs au Coton détonnant, broch. in-8, 1847. 3 Fr. 50.
- FAYÉ, capitaine d'artillerie. *Des nouvelles Carabines et de leur emploi. Notice historique sur les progrès effectués en France depuis quelques années dans l'accroissement des portées et dans la justesse de tir des armes à feu portatives*, broch. in 8, 1847. 2 Fr. 50.
- HERRERA GARCIA (don José) colonel d'infanterie et lieutenant-colonel des ingénieurs espagnols. *Théorie analytique de la Fortification permanente, mémoire présenté à son excellence l'ingénieur général et dans*

lequel on trouve l'analyse des systèmes de fortification les plus connus et l'explication d'un nouveau système inventé par l'auteur; traduit par Ed. DELABARRE DUPARCO, capitaine du génie, ancien élève de l'École polytechnique, 1 vol. in-8 avec atlas in-4, 1847. 15 Fr.

Lettre du chevalier LOUIS CIBRARIO, à son Excellence le chevalier CÉSAR DE SALUCES, sur l'artillerie du XIIIe et XVIIe siècle, traduit de l'Italien et annotée par M. TERQUEM, professeur aux écoles de l'artillerie, broch. in-8, 1847. 2 Fr. 50.

MAURICE (P. E. DE SELLON), capitaine du génie, ancien élève de l'École polytechnique. *Considérations sur l'avantage ou le désavantage d'entourer les villes maritimes de France d'une enceinte continue fortifiée, tirées des résultats pratiques de l'efficacité du tir à la mer*, broch. in-8, 1847. 2 Fr.

PASLEY, directeur de l'École du génie de Chatham. *Règles pour la conduite des opérations d'un siège, déduites des expériences soigneusement faites; traduit de l'anglais par E. J., 3 parties in-8, avec planches; 1847; chacune. 4 Fr.*

RUDTORFER (colonel). *Géographie militaire de l'Europe; traduit de l'Allemand par UNGER, 2 vol. grand in-8 à 2 colonnes, 1847. 20 Fr.*

THIÉBAULT (lieutenant général baron). *Journal des Opérations militaires et administratives des sièges et blocs de Gènes; nouvelle édition, ouvrage refait en son entier avec addition d'un second volume comprenant un grand nombre de pièces inédites, officielles et d'une haute importance, 2 vol. in-8 avec carte et portraits, 1847. 16 Fr.*

WITTRICH, major de l'artillerie prussienne. *De la Fortification et de la Défense des grandes places; traduit de l'Allemand par Ed. DE LA BARRE-DUPARCO, capitaine du génie, broch. in-8, avec planches, 1847. 4 Fr.*

Wie bildet man gute Truppenführer? Von einem Veteranen in 8°. (64 S.) Leipzig 1847. 7 1/2 Sgr.

Stehendes Heer und Volkswehr, ein Beitrag zu der Bewaffnungsfrage der Gegenwart von einem deutschen Offizier, in 8°. (144 S.) Mannheim 1847. 1/3 Thlr.

Das zehnte Armee-Corps des deutschen Bundesheeres. Kriegsverfassung und Verwaltung seiner Contingente. Nach amtlichen Mittheilungen herausgegeben von C. JACOBI, in 8°. (480 S.) Hannover 1847. 2 1/3 Rth. Der Soldat und seine Pflichten, eine Erzählung von Pz., Als Lesebuch in Regimentsschulen zu gebrauchen, in 8°. Leipzig 1847. 15 Sgr.

Anleitung zur Darstellung militärischer Manöver mit dem Apparat des Kriegsspiels, in 8°. Berlin 1846.

Leitfaden durch die Ernst-Feuerwerkerei. Ein Handbuch für den Officier jeder Waffe, für den Feuerwerker und angehenden Feuerwerker bearbeitet durch von OPPEL BRONCOWSKI I, in 8°. (133 S.) Berlin 1847. f 1,60.

Geschichte der Kriege in Europa, seit dem Jahre 1792, als Folgen der Staatsveränderung unter König LUEWIG XVI, Theil VI, Band II, in 8°. Berlin 1847; mit 4 Plänen. 3 Thaler.

Met dit deel is het nog ontbrekende gedeelte van dit werk (de veldtogt van het jaar 1805) aangevuld. Het is ook afzonderlijk te bekomen, onder den titel: *Gesichte des Krieges im Jahre 1805*.

Der Feldzug des Prinzen EUGEN, gegen die Oestreicher in Illyrien und Italien im Jahre 1813, historisch dargestellt und kritisch beleuchtet von C. BADE, in 8°. Altona 1847.

Das Leben des Feldmarschals HEINRICH Grafen von BELLEGARDE. Dargestellt von KARL Freiherrn von SMOLA, Major im KK. Generalquartiermeister-Stabe, in 8°. Wien 1847.

Brieven aan eenen hoofd-officier der kavallerie, door den ritmeester E. MAAS, in 8°. 's Hage 1848. f 1,—.

Omschrijving van den verleden en tegenwoordigen toestand der Nederlandsche veld-artillerie, zoowel hier te lande als in de koloniën; met vermelding der aanleidingen en proeven, die tot hare invoering hebben doen besluiten; alles naar echte bronnen verzameld en bewerkt, door G. J. STIELTJES, kapitein der artillerie, in 8° (339 en 61 Blz.) met Atlas. 's Hage 1843. f 3,—.

Idealen van oorlogvoeren in eene ontledende schets van de daden der grootste veldheeren, door den luit. generaal von LOSSAU. Uit het hoogduitsch vertaald door E. H. BROUWER, Bibliothekaris bij de Kon. Milit. Akademie. 3 Deelen, in 8°. (1° Deel: ALEXANDER, HANNIBAL, CAESAR; 2° Deel: GUSTAAF ADOLF, TURENNE, EUGENIUS; 3° Deel: FREDERIK de Groot, NAPOLEON) (336, 499 en 440 Bladz.) met 4 Plaus. Breda 1847—48. f 10,—.

BIJLAGE VIII.

BEHOORENDE BIJ DEN MILITAIREN SPECTATOR, 16de DEEL, N°. 8.

Maand Februarij 1848.

LAATSTE BENOEMINGEN, OVERPLAATSINGEN EN VERANDERINGEN BIJ HET LEGER.

BENOEMD:

Bij het 6de reg. inf., tot 2den luit.-kwartierm.: de serg. titulair J. J. D. H. Verschoor, van het reg. gren. en jag.
Bij het 7de reg. inf., tot 1sten luit.-kwartierm.: de 2de luit.-kwartierm. R. Poelman, van het reg. Bij het 5de reg. inf., tot 2den luit.-kwartierm.: de schrijver met rang van wachtm. L. M. A. Rant, van het 2de reg. drag. Bij het 2de reg. inf., tot kap.-kwartierm.: de 1ste luit.-kwartierm. G. J. Berlenbach, van het 1ste reg. inf. Bij het 4de reg. inf., tot 1sten luit.-kwartierm.: H. Mulder, van het korps. Bij het 1ste reg. inf.: tot 2den luit.-kwartierm.: de serg. titulair J. G. E. Menningh, van het 6de reg. inf. Bij de mil. geneesk. dienst in Oost-Indie, tot apoth. van de 3de kl.: de heer F. D. J. van der Pant; terwijl Zijne Majesteit bij besluit van den 28 Januarij 1848, n°. 75, heeft bepaald, dat de 2de luit^e-pikeurs bij de regimenten kavallerie, door 2de luit^e-instructeurs zullen worden vervangen, en dat in verband met voorschreven besluit, als zoodanig tot 2de luit^e-instructeur zijn benoemd, bij de regimenten waartoe zij behooren: de 2de luit. W. H. Guerin, van het 2de reg. drag.; de 2de luit. A. L. T. A. Grisard, van het 1ste reg. lancers, en de 2de luit. H. L. Smeets, van het 2de reg. lancers.

Verplaatsingen.

Bij het reg. gren. en jag.: de 2de luit.-kwartierm. A. W. F. van Spengler, van het 6de reg. inf. Bij de eskadrons jag. te paard van het 2de reg. lancers: de 1ste luit. J. W. Copes van Hasselt, van het 2de reg. drag. Bij het 3de reg.

inf.: de 2de luit.-kwartierm. P. Hederik, van het 5de reg. inf. De offic. van gez. der 2de kl. J. H. C. Basting, van Maastricht naar Gorinchem. De offic^e. van gez. der 3de kl.: T. Rienderhoff, van Amersfoort naar Terneuzen; H. Wortman, van 's Rijks kweekschool voor mil. geneeskundigen en 's Rijks hospitaal te Utrecht, naar Amersfoort; E. H. Willems, van Bergen-op-Zoom naar 's Rijks kweekschool voor mil. geneeskundigen en 's Rijks hospitaal te Utrecht. De apoth. der 3de kl. J. Broeker, van Deventer naar Vlissingen.

Non-activiteits-tractement verleend in afwachting van nadere beschikking:

Aan den 1sten luit.-kwartierm. J. C. Thiel, van het 3de reg. inf.

Eervol ontslagen.

De 2de luit.-kwartierm. G. F. H. Ragay, van het reg. gren. en jag., met vergunning tot het voortdurend blijven dragen van de uniform der kwartiermeesters. De 1ste luit. J. D. van der Wijck, van de eskadrons jag. te paard van het 2de reg. lancers, onder toekenning van den rang van ritm. en vergunning tot het voortdurend dragen der activiteits-uniform.

Gepensionneerd.

De 1ste luit. E. J. L. Sassen, van het 1ste reg. art., onder toekenning van den rang van kap., buiten bezwaar der schatkist, en het voortdurend dragen der activiteits-uniform van het reg. De kap.-kwartierm. A. H. van Heuven van Staareling, van het 2de reg. inf. De 1ste luit. B. F. J. A. B^{on} van Verschuier, van het 1ste reg. art., onder toek. van den rang van kap. en vergunning tot het voortdurend dragen der uniform van het korps waartoe hij heeft behoord.

OLIVIER, VIII

PROFESSOR OF THE UNIVERSITY OF TORONTO

OLIVIER, VIII

The first part of the book is devoted to a study of the history of the... the author has done a very good job of presenting the facts...

In the second part of the book, the author discusses the... the reader will find a very interesting and detailed account...

The third part of the book is devoted to a study of the... the author has done a very good job of presenting the facts...

The second part of the book is devoted to a study of the... the author has done a very good job of presenting the facts...

In the third part of the book, the author discusses the... the reader will find a very interesting and detailed account...

The fourth part of the book is devoted to a study of the... the author has done a very good job of presenting the facts...